

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Vztah materialismu, osobní pohody a hodnotové orientace

Bc. Vojtěch Salamon

Diplomová práce

Studijní program: Psychologie

vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Praha 2022

Prague College of Psychosocial Studies

**The relationship between materialism, well-being and value
orientation**

Bc. Vojtěch Salamon

Diploma Thesis

The Diploma Thesis Work Supervisor: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Praha 2022

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20.04.2022

.....

Vojtěch Salamon

Poděkování:

Děkuji doc. PhDr. Jaroslavu Kořovi, vedoucímu diplomové práce, za odborné vedení, cenné rady a připomínky. Zvláštní poděkování bych chtěl věnovat své manželce, za ohromnou podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování diplomové práce.

Anotace

Cílem diplomové práce bylo prověřit vztah mezi hodnotovou orientací, materialismem a subjektivní osobní pohodou. Dále bylo přihlédnuto k tomu, zda jedinec žije v Praze nebo mimo hlavní město. Pro vysvětlení vztahů mezi proměnnými bylo pracováno se sebedeterminační teorií. Sběr dat byl realizován prostřednictvím předem vytvořeného online dotazníku a výzkumu se zúčastnilo celkem 148 respondentů.

Klíčová slova

materialismus, hodnotová orientace, osobní pohoda, sebedeterminační teorie

Anotation

The aim of the diploma thesis was to examine the relationship between value orientation, materialism and subjective well-being. It also took into account whether the individual lives in Prague or outside the capital. To explain the relationships between variables, it was processed with self-determination theory. Data collection was performed using a pre-created online questionnaire and a total of 148 respondents participated in the research.

Key words

materialism, value orientation, well-being, self-determination theory

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část	10
1 Hodnoty	10
1.1 Definování hodnot.....	10
1.2 Diferenciace hodnot od blízkých pojmů	12
1.3 Hodnoty v psychologii	13
1.4 Schwartzova teorie základních hodnot.....	16
1.4.1 Vlastnosti hodnot	16
1.4.2 Motivační typy hodnot a její modifikace	17
1.4.3 Dynamická struktura vztahů a organizační principy	21
1.4.4 Aktuální směřování teorie.....	22
1.4.5 Výzkumné metody vzniklé na základě teorie	23
2 Materialismus.....	24
2.1 Materialismus jako osobnostní rys.....	24
2.2 Materialismus jako hodnota	26
3 Osobní pohoda	28
3.1 Subjektivní osobní pohoda	29
3.2 Psychologická osobní pohoda	31
4 Sebedeterminační teorie.....	34
4.1 Autonomní a kontrolovaná motivace	34
4.2 Vnitřní a vnější motivace	35
4.3 Základní psychologické potřeby	38
4.4 Cíle a aspirace	38
5 Vztah mezi jednotlivými proměnnými	40
5.1 Materialismus a osobní pohoda.....	40
5.2 Hodnoty a osobní pohoda.....	42
5.3 Sebedeterminační teorie a proměnné	44
Empirická část.....	47
6 Cíle výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy	47
7 Metody	51
7.1 Sběr dat.....	51
7.2 Výzkumný soubor	51
7.3 Metody	52
7.3.1 Portrait Values Questionnaire	52

7.3.2	Material Values Scale	53
7.3.3	Satisfaction With Life Scale	54
7.3.4	Scale of Positive and Negative Experience	55
7.4	Proces analýzy dat.....	55
8	Výsledky a jejich interpretace.....	57
8.1	Deskriptivní statistiky použitých metod.....	57
8.2	Prověření hypotéz a prezentace výsledků výzkumu	59
8.2.1	Materialismus a subjektivní osobní pohoda.....	59
8.2.2	Hodnoty a subjektivní osobní pohoda	60
8.2.3	Hodnoty a materialismus	63
8.2.4	Hodnoty a bydliště	65
8.2.5	Bydliště a subjektivní osobní pohoda	67
9	Diskuze	69
10	Limity výzkumu.....	72
11	Závěr	74
	Použité zdroje	76
	Příloha A - Úvodní znění a závěr dotazníku	85
	Příloha B - Portrait Values Questionnaire (PVQ).....	86
	Příloha C – Material Values Scale (MVS).....	88
	Příloha D – Satisfaction with Life Scale (SWLS)	89
	Příloha E - Scale of Positive and Negative Experience (SPANE).....	90
	Bibliografické údaje.....	91
	Evidenční list knihovny	92

Úvod

Lidstvo zaznamenalo v posledních stoletích velké množství změn a technologického pokroku. Životní úroveň se neustále zvyšuje, zvláště pak v západním světě. Zlepšující se a čím dál dostupnější zdravotní péče zajistila mnohem menší úmrtnost a prodlužující se život pro velké množství lidí. Množství problémů, které řešily generace lidí před námi, se nám tak mohou zdát téměř cizí a neznámé. Žijeme v období hojnosti a blahobytu. Mohlo by se očekávat, že aktuální doba a společnost lidem dává vše co potřebují, aby byli šťastní a spokojení. Přesto stále existuje množství jedinců, kteří se svým životem spokojeni nejsou.

Se změnou celé společnosti dochází k rozdílné preferenci zastávaných hodnot. Západní společnost se stává stále více materialisticky zaměřená a tento trend se rozšiřuje i do dalších částí světa. Diskutuje se nad možností, že tento posun v hodnotové orientaci je výsledkem nárůstu, kdy společnost přikládá větší důležitost hodnotě dosahování finančního úspěchu (Twenge & Kasser, 2013; Inglehart & Flanagan, 1987; Ger & Belk, 1996).

Výzkumníci se začali v posledních šedesáti letech o materialismus více zajímat, což je trend, který jde ruku v ruce s rostoucí důležitostí a přítomností materialismu v našem každodenním životě (Ger & Belk, 1996). Ve svých výzkumech opakovaně dochází k výsledným zjištěním, že kladení důrazu na materialistické hodnoty v životě jedince je spojeno se zhoršeným duševním zdravím a osobní pohodou (Kasser & Ahuvia, 2002; Dittmar et al., 2014; Fellows, 2012; Hnilica et al., 2006). Nachází se ale i pohledy, že za určitých okolností může mít i udržování materialistických hodnot pozitivní dopad (Richins a Rudmin; 1994).

Jakým způsobem funguje mechanismus, který za tímto vzájemným působením stojí je však stále nejasný. Práce si klade za cíl shrnout poznatky v této oblasti a zároveň prozkoumat vzájemné působení materialismu a celkového hodnotového rámce jedince na osobní pohodu v kontextu sebedeterminační teorie.

Teoretická část práce je členěna do pěti kapitol. První kapitola se zabývá konceptem hodnot a hodnotové orientace. Součástí kapitoly je vymezení a definování konceptu

hodnot a diferenciaci hodnot od blízkých pojmů. Dále jsou hodnoty rozebírány z pohledu psychologie, kde jsou shrnuty některé vlivné teoretické koncepty. Podrobněji je rozebrána Schwartzova teorie základních hodnot. V druhé kapitole je rozebírán koncept materialismu z pohledu společenských věd a psychologie. Podle současné literatury je nahlíženo na materialismus buď jako na osobnostní rys nebo jako na hodnotu. Oba tyto přístupy jsou blíže rozvedeny. Třetí kapitola je věnována konceptu osobní pohody. Cílem kapitoly je definování pojmu osobní pohody a její vymezení z psychologického hlediska. Popsány jsou vybrané teoretické přístupy a způsoby měření osobní pohody. Čtvrtá kapitola se zabývá sebedeterminační teorií, která je makroteorií lidské motivace a rozebrány jsou její jednotlivé miniteorie. Poslední kapitola se zabývá prověřením a shrnutím výsledků proběhlých výzkumů v námi zkoumané oblasti.

V empirické části se práce zabývá vymezením problému, cíli výzkumu a stanovením hypotéz na základě teoretického rámce a předchozích výzkumných zjištění. Následně dochází k popisu dat vztahujících se ke zkoumanému vzorku, popisu použité metody při sběru dat, způsob získání a zpracování dat. Interpretace výsledků je řešena v diskuzi. Závěrečná kapitola shrnuje výsledky práce.

Teoretická část

1 Hodnoty

Zkoumání hodnot má počátky ve starověké filozofii, hledáním pochopení dichotomie mezi tím, co je dobré a co špatné. V současné literatuře je zkoumání hodnot vědecké a empirické a zahrnuje různé oblasti včetně psychologie, filozofie, antropologie, politických věd, sociologie a ekonomie. Každá z těchto oblastí zkoumá hodnoty rozdílným, ale komplementárním úhlem pohledu (Torres, Schwartz & Nascimento, 2016; Hanel, 2016).

Navzdory velkému zájmu o hodnoty v rámci literatury, neexistuje shoda ohledně povahy hodnot samotných. Ve skutečnosti dochází k tomu, že je slovo hodnota společností nadužíváno a lidmi využíváno tak, že z něj dělají to, co zrovna chtějí, aby znamenalo (Rohan, 2000).

Abychom předešli zaměňování pojmu hodnota, musíme co možná nejlépe hodnotu definovat a odlišit ji od jiných pojmů. V tomto kontextu Hechter a kol. (1993) tvrdí, že studium hodnot obsahuje čtyři překážky: a) hodnoty jsou nepozorovatelné; b) současné teorie poskytují jen málo vodítek pro pochopení toho, jak hodnoty utvářejí chování; c) vysvětlení chování jsou nepřesvědčivá, když je proces generující hodnoty neznámý a d) při měření hodnot se vyskytují problémy.

Kapitola se zaměří na definování hodnot a jejich odlišení od dalších konstruktů. V další části rozebereme stručný vývoj v rámci psychologie a detailně bude rozebrána Schwartzova teorie základních hodnot, se kterou je dále pracováno v empirické části.

1.1 Definování hodnot

Při snaze najít obecně platnou definici hodnot, zjistíme, že se mění v čase a liší podle autora a akademické disciplíny. Organizace spojených národů (OSN) vydala v roce 2013 prohlášení v souvislosti s Všeobecnou deklarací lidských práv, kde za ideální univerzální lidské hodnoty považuje mír, svobodu, sociální pokrok, rovná práva a lidskou důstojnost (United Nations, 2003).

Pokud bychom se podívali na slovníkové definice, Cambridge Dictionary definuje hodnoty jako *principy, které vám pomohou rozhodnout, co je správné a špatné a jak jednat v různých situacích* (Cambridge University Press, n.d.), Colling Dictionary definuje hodnoty jako *morální principy a přesvědčení nebo přijímané standardy osoby nebo sociální skupiny* (HarperCollins Publishers, 2019) a Americká psychologická asociace nabízí následující možnosti definice hodnot: 1) *matematická magnituda nebo množství proměnné*; 2) *morální, sociální nebo estetický princip přijímaný jednotlivcem nebo společností jako vodítko k tomu, co je dobré, žádoucí nebo důležité*; 3) *hodnota, užitečnost nebo důležitost připisovaná něčemu* (APA, n.d.).

V psychologickém výzkumu bylo navrženo množství definic v závislosti na autorovi, některé z pravidelně užívaných předkládá Tab. 1. Jedním z rozdílů mezi autory je používání rozdílných termínů k popisu hodnot. Lewin (1952) nepovažuje hodnoty za cíle, na rozdíl od Schwartze (1994). Kluckhohn (1951) považuje hodnoty za koncepty, Heider (1958) za vlastnosti entit nebo třídy entit, zatímco Rokeach (1973) a Feather (1996) definují hodnoty jako trvalá přesvědčení. Hutcheon (1972) vnímá hodnoty jako operační kritéria a Braithwaite a Blamey (1998) hodnoty definují jako principy. V práci bude pracováno s pojetím hodnot, tak jak je definuje Schwartz (1994).

Na základě uvedených definic můžeme shrnout, že hodnoty slouží jako základní principy toho, co lidé považují za důležité pro život (Cheng & Fleisschman, 2010).

Tab. 1: Vybrané definice hodnot (podle Rohan, 2000; Cheng & Fleisschman, 2010)

Kluckhohn (1951, s. 395)	Hodnoty jsou explicitní nebo implicitní koncepty žádoucího, charakteristické pro jednotlivce nebo skupinu, které ovlivňují výběr z dostupných způsobů, prostředků a cílů jednání.
Lewin (1952, s. 41)	Hodnoty ovlivňují chování, ale nemají charakter cíle (tj. silového pole). Jednotlivec se například nesnaží „dosáhnout“ hodnoty férovosti, ale férovost „řídí“ jeho chování. Pravděpodobně je správné říci, že hodnoty určují, který typ činnosti má pro jedince v dané situaci pozitivní valenci a který negativní. Jinými slovy, hodnoty nejsou silová pole, ale indukují je. To znamená, hodnoty jsou konstrukty, které mají stejné psychologické dimenze jako silová pole.
Heider (1958, s. 223)	Termín hodnota budeme používat ve významu vlastnosti entity (x má hodnoty) nebo ve významu třídy entit (x je hodnota) s konotací být nějakým způsobem objektivně pozitivní.

Hutcheon (1972, s. 184)	Hodnoty nejsou totéž jako ideály, normy, žádoucí objekty nebo zastávaná přesvědčení o „dobru“, ale jsou operačními kritérii jednání.
Rokeach (1973, s. 5)	Hodnota je trvalé přesvědčení, že určitý způsob chování nebo konečný stav existence je osobně nebo společensky výhodnější než opačný či protichůdný způsob chování nebo konečný stav existence.
Feather (1996, s. 222)	Hodnoty považují za přesvědčení o žádoucích či nežádoucích způsobech chování nebo o vhodnosti či nevhodnosti obecných cílů.
Schwartz (1994, s. 21)	Hodnoty definují jako žádoucí transsituační cíle různé důležitosti, které slouží jako základní principy v životě člověka nebo jiné sociální entity.
Schwartz (1999, s. 24)	Hodnoty definují jako koncepty žádoucího, které řídí způsob, jakým sociální aktéři (např. vedoucí organizací, jednotlivci) jednají, hodnotí lidi a události a vysvětlují své činy a hodnocení.
Braithwaite & Blamey (1998, s. 364)	Hodnoty jsou principy jednání, které zahrnují abstraktní cíle v životě a způsoby chování, které jednotlivec nebo kolektiv považuje za vhodné v různých kontextech a situacích.
Friedman, Kahn, & Borning (2006, s. 349)	Hodnota vyjadřuje to, co osoba nebo skupina lidí považuje v životě za důležité.

1.2 Diferenciace hodnot od blízkých pojmů

Při práci s pojmem hodnota můžeme nalézt další pojmy, které jsou si s hodnotami blízké a může tak docházet k jejich záměně. Patří sem postoje, osobnostní rysy, normy nebo potřeby. Hodnoty jsou oproti postojům abstraktnější, což jsou pozitivní nebo negativní hodnocení objektu. Hodnoty se zaměřují na ideály, zatímco postoje se použijí spíše na konkrétní sociální objekty. Můžeme nalézt obecnou shodu v tom, že hodnoty zauímají vyšší místo ve vnitřní hierarchii hodnocení než postoje. Hodnoty jsou také trvalejší než postoje. Ve srovnání s postojem jsou hodnoty ústřednější v otázkách osobnosti a méně se podílejí přímo na chování (Hitlin & Piliavin, 2004). Kristiansen a Zanna (1991) se domnívají, že postoje buď mohou vyjadřovat hodnoty nebo ovlivňovat vnímání hodnot.

Osobnostní rysy jsou konceptualizovány jako trvalé aspekty osobnosti. Roccas a kol. (2002) navrhuje rozdíly mezi pojmy následovně: osobnostní rysy jsou trvalé dispozice a hodnoty jsou trvalé cíle. Hodnoty na rozdíl od osobnostních rysů zároveň slouží jako standardy pro posuzování chování druhých i sebe sama. Chování založené na hodnotách naznačuje větší kognitivní kontrolu nad vlastními činy než to založené na osobnostních rysech.

Mezi rozdíly, které odlišují normy a hodnoty patří jejich situační zakotvenost. Zatímco normy jsou založeny na konkrétní situaci, hodnoty jsou transsituační. Hodnoty stejně jako normy jsou jevem na úrovni skupiny, který vyžaduje sdílenou shodu. Hodnoty se obvykle měří jako konstrukt na individuální úrovni. Hodnoty zachycují osobní nebo kulturní ideál, zatímco normy spíše něco, co by měl člověk udělat. Z toho důvodu se lidé jednající v souladu s hodnotami necítí být utlačováni, jako když jednají pod normativním tlakem (Hitlin & Piliavin, 2004).

Potřeby konotují biologické vlivy a ovlivňují lidské chování jinak než hodnoty. Hodnoty slouží jako společensky přijatelné, kulturně definované způsoby vyjadřování potřeb. Vyjádření a uspokojení více biologických potřeb se může odrážet skrze kulturně předepsané hodnoty, ale tyto hodnoty nejsou potřebami (Hitlin & Piliavin, 2004).

1.3 Hodnoty v psychologii

V psychologickém výzkumu jsou hodnoty důležitým konstruktem pro porozumění, vysvětlení a předvídání lidského chování (Rohan, 2000). Na základě kognitivních funkcí a životních zkušeností hodnoty určují, jak jedinci žijí, určují jejich zastávané preference, priority, zásady a chování (Hanel, Litzellachner & Maio, 2018). Allport (1961) k tomu dodává, že hodnoty jsou dominantní silou v životě, protože vedou všechny činnosti jedince k jejich realizaci.

První formální psychologický model hodnot vytvořil na počátku 20. století Hugo Münsterberg (1908). Jeho model se skládá z rámce, kde proti sobě stojí životní hodnoty (existence, jednota, vývoj, bůh) a kulturní hodnoty (soudržnost, krása, úspěch) v rámci jedné dimenze a druhá dimenze obsahuje hodnoty logické, estetické, etické a metafyzické (Hanel, Litzellachner & Maio, 2018).

Thomas a Znaniecki ve své knize *The Polish Peasant in Europe and America* (1918) prezentují koncept hodnot a řeší jeho vztah k dalším psychologickým proměnným, jako jsou postoje. V jejich práci byly postoje popsány jako subjektivní orientace, které určují význam věcí. Hodnoty byly popsány jako jakákoliv empirická data, která mají význam a jsou přístupná členům sociální skupiny. Práce byla užitečným podnětem pro budoucí rozlišení mezi hodnotami a postoji, kde postoje jsou zaměřeny na konkrétní objekt,

hodnoty jsou obecná přesvědčení a jsou hodnoceny podle jejich důležitosti (Coelho, 2018).

Důležitý teoretický příspěvek přináší Eduard Spranger ve své knize *Types of men* (1921). V rámci jeho teorie existuje šest typů osobností podle základních životních hodnot: *teoretický* – hodnota pravda, *ekonomický* – hodnota užitečnost, *estetický* – hodnota forma a harmonie, *sociální* – hodnota láska k lidem, *politický* – hodnota moc a *náboženský* – hodnota jednota. Zároveň se domnívá, že jedna z těchto hodnot je u jedince dominantní s tím, že mezi jedinci existují rozdíly v dominantní hodnotě. Sprangerova práce vyvolala značný zájem a ovlivnila další výzkum v oblasti lidských hodnot. Allport, Vernon, a Lindzey (1960) vyšli ze Sprangerova pojetí a vytvořili známý dotazník Allport–Vernon–Lindzey *Study of Values* (SOV) měřící šest typů hodnot, jehož první verze byla publikována již v roce 1931 (Vernon & Allport, 1931; Hanel, Litzellachner & Maio, 2018).

Svými myšlenkami významně přispěl také sociolog Talcott Parson, který předpokládal, že hodnoty a normy jsou základními konstrukty, které má každý jednotlivec a každá společnost. Podle něj by bez sdílených hodnot společenský život byl jen stěží možný. Hodnoty slouží jako referenční body pro všechny členy společnosti k hodnocení a orientaci jejich myšlenek, postojů a chování. Jejich existence stabilizuje a udržuje společenský řád ve společnosti. Parson předpokládal, že hodnoty řídí výběr cílů a slouží k hodnocení prostředků k dosažení těchto cílů. V tomto kontextu hodnoty považoval za zásadní pro vnitřní motivaci (Parson, 1961; Kesberg, 2020; Schwartz & Bilsky, 1987).

Ve své době velmi vlivný teoretický model základních lidských hodnot vytvořili antropologové Kluckhohn a Strodtbeck v knize *Variations in value orientations* (1961). Vycházeli ze tří předpokladů. Každá kultura čelí stejným základním problémům a otázkám, pro které musí najít vždy nějaké řešení. Řešení všech problémů je do určité míry variabilní. Každá společnost má tyto alternativy všech řešení k dispozici, pouze jsou rozdílně upřednostňovány (Hills, 2002).

Podle jejich názoru řešení těchto problémů preferované danou společností odráží její hodnoty. V důsledku toho navrhli pět základních typů problémů, které řeší každá společnost:

1. Jaká je přirozená povaha lidí – dobrá, špatná, smíšená
2. Jaký je vztah mezi lidmi a přírodním světem – dominantní, podřízený, harmonický
3. Jak by měli jednotlivci jednat s ostatními – hierarchicky, individuálně, se všemi stejně
4. Jaká je primární motivace k jednání – být, stát se, získat
5. Na jaký úsek času bychom se měli primárně zaměřit – minulost, přítomnost, budoucnost

V rané fázi této teorie Kluckhohn a Strodtbeck vedli rozhovory se členy pěti kulturních skupin na americkém jihozápadě: členy kmene Navaho, bílými usedlíky v Texasu, Mexiko-Američany, mormony a obyvateli Zuni Pueblo. Výzkumníci zjistili, že tento rámec je užitečný pro pochopení různých kultur a jejich hodnot po celém světě (Hills, 2002; Kluckhohn & Strodtbeck; 1961).

Jedním z nejnvlivnějších příspěvků k současnému studiu lidských hodnot je kniha Milтона Rokeache *The nature of human values* (1973). Jeho model je založen na pěti předpokladech týkajících se hodnot: 1) počet hodnot jedince je relativně malý; 2) lidé mají stejné hodnoty, ale mají různý způsob, jak převést abstraktní hodnoty do skutečného života.; 3) hodnoty jsou organizovány do hodnotových systémů; 4) předchůdce lidských hodnot lze vysledovat v kultuře, společnosti, jejích institucích a osobnosti; 5) projevy hodnot lze pozorovat u všech společenských jevů, které lze považovat za důležité ke zkoumání a pochopení.

Rokeach byl jedním z prvních sociálních psychologů, který ve velké míře studoval a měřil lidské hodnoty strukturovaným způsobem. K tomu vytvořil dotazník *Rokeach Value Survey* (RVS), který obsahuje 18 terminálních a 18 instrumentálních hodnot. Terminální hodnoty odkazují na konečný výsledek, čeho chtějí lidé v životě dosáhnout (např. opravdové přátelství, štěstí, rovnost, moudrost). Instrumentální hodnoty jsou hlavními principy, kterými lidé dosahují konečných hodnot (např. ambice, láska,

slušnost, poslušnost). Úkolem participantů je seřadit 18 terminálních hodnot, za nimiž následuje 18 instrumentálních hodnot do pořadí podle důležitosti v jejich životě (Rokeach, 1973; Cheng & Fleisschman, 2010).

Rokeach (1973) a jeho model výrazně ovlivnil studium hodnot, přesto mu je připisováno množství limitujících faktorů. Patří mezi ně mimo jiné vytvoření seznamu hodnot prostřednictvím intuice, což oslabilo jeho teoretický přínos. Nebylo testováno, zda jeho hodnoty spadají do smysluplné struktury nebo je lze jinak kombinovat, aby odrážely podobnosti a rozdíly mezi nimi. Jeho vzorky byly složené převážně z amerických univerzitních studentů, což omezuje mezikulturní zobecnění jeho zjištění. Postrádal i metodu pro vytváření předpovědí o souvislostech mezi různými hodnotami a jinými postoji a chováním (Coelho, 2018; Hanel, Litzellachner & Maio, 2018).

1.4 Schwartzova teorie základních hodnot

Teorie základních lidských hodnot vytvořená Shalomem H. Schwartzem je jednou z nejčastěji používaných a testovaných mezikulturních teorií v oblasti výzkumu chování s množstvím validizací. Počátky teorie sahají do 80. let minulého století, kdy se skupina výzkumníků vedená Schwartzem zaměřila na hlubší studium hodnot a vznikající teorie byla výrazně ovlivněna pracemi Rokeache (1973) a Kluckhohna (1951) (Giménez & Tamajón, 2019; Schwartz, 1996). Základní hodnoty definuje jako *žádoucí cíle s rozdílnou důležitostí, které nejsou limitovány konkrétní situací a v životě člověka slouží jako principy, které ho vedou* (Schwartz & Sortheix, 2018, s. 2).

1.4.1 Vlastnosti hodnot

Schwartz a Bilsky svou první verzi teorie představili v roce 1987. Na základě studia dostupné literatury přijali koncepci hodnot, která vymezuje hlavní vlastnosti, které se opakovaně vyskytovaly u mnoha teoretiků (Schwartz & Bilsky 1987; Schwartz, 2016).

- 1. Hodnoty jsou přesvědčení,** které jsou neoddělitelně spojeny s ovlivňováním. Jakmile jsou hodnoty aktivovány, stávají se úzce spojené s pocity a emocemi.
- 2. Hodnoty poukazují na žádoucí cíle,** které motivují jednání.
- 3. Hodnoty přesahují konkrétní jednání a situace.** Tím se odlišují hodnoty od užších pojmů, jako normy a postoje, které jsou obvykle úzce spjaté s konkrétním jednáním a situací.

4. **Hodnoty slouží jako standardy nebo kritéria.** Vedou výběr a způsob jakým posuzujeme události, další osoby, jednání nebo politiky. Lidé se rozhodují, co je dobré a špatné, oprávněné nebo nelegitimní, co stojí za to udělat nebo se tomu vyhnout, na základě možných důsledků pro zvnitřněné hodnoty. Zároveň jejich vliv na naše každodenní rozhodování je málokdy vědomý. Hodnoty si uvědomujeme obvykle tehdy, když jednání nebo rozhodnutí, o kterých uvažujeme, mají konfliktní důsledky.
5. **Hodnoty jsou seřazeny podle relativní důležitosti.** Jednotlivce charakterizuje schopnost vytvořit si systém priorit na základě důležitosti zastávaných hodnot. Toto hierarchické uspořádání odlišuje hodnoty od norem a postojů.
6. **Relativní důležitost více zastávaných hodnot vede naše jednání.** Veškeré postoje nebo chování mají obvykle spojitost s více než jednou hodnotou. Postoje a chování provází kompromis mezi relevantními, vzájemně si konkurujícími hodnotami. Hodnoty se podílí na jednání do té míry, do jaké jsou relevantní situačnímu kontextu, což pravděpodobně ovlivní jejich aktivaci (Schwartz, 2016).

Na základě uvedených formálních charakteristik hodnot Schwartz a Bilsky (1987) vytvořili teoretický předpoklad o povaze a zdrojích hodnot, kde jsou hodnoty kognitivními reprezentacemi tří typů univerzálních lidských požadavků: biologicky podložených potřeb organismu, sociálně integračních požadavků na interpersonální koordinaci a sociálně institucionalizovaných požadavků na skupinové blaho a přežití. Při vytváření typologie obsahových domén hodnot vycházeli z předpokladu, že hodnoty lze odvodit z univerzálních lidských požadavků.

1.4.2 Motivační typy hodnot a její modifikace

Ve své úvodní práci Schwartz a Bilsky (1987) navrhli model, který obsahoval sedm rozdílných motivačních domén: prosociálnost (prosocial), restriktivní konformita (restrictive conformity), požitek (enjoyment), úspěch (achievement), zralost (maturity), sebeřízení (self-direction) a bezpečí (security). Těchto sedm domén bylo zasazeno do kruhového modelu (Obr. 2). Ve své úvodní práci využívají také další kritérium rozdělení hodnot, které můžeme vnímat jako cíle reprezentující zájmy jednotlivce nebo

skupiny. Podle tohoto kritéria rozdělují hodnoty na individualistické, kolektivistické a smíšené.

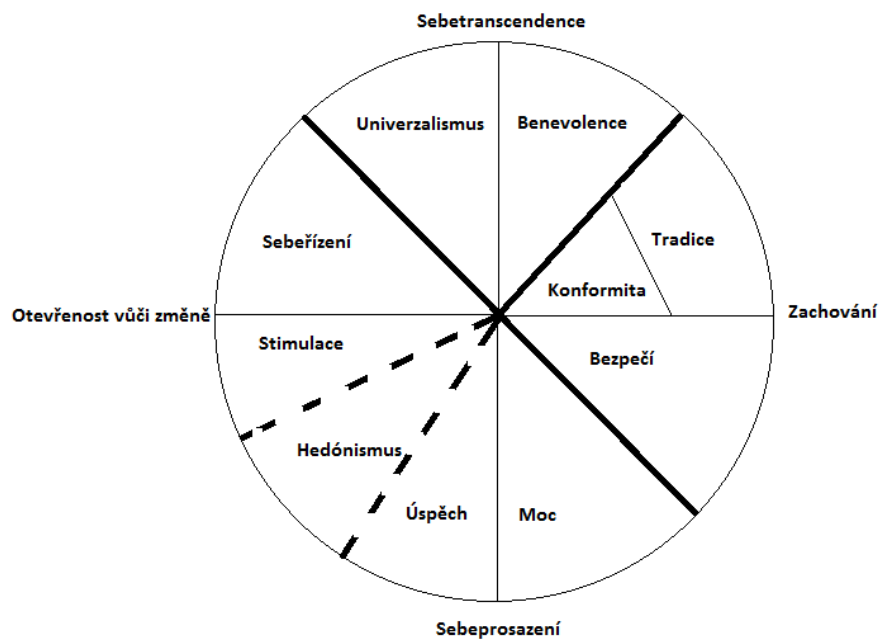

Obr. 1: Teoretický model hodnot – původní model. Vlastní úprava (Schwartz & Bilsky, 1987).

V další fázi Schwartz (1992) vytváří dosud nejznámější model, který zahrnuje deset odlišných typů hodnot a vysvětluje vztahy mezi nimi. K původním sedmi hodnotám přibývají další tři – moc, tradice a stimulace. Zároveň dochází k nahrazení hodnot požítku za hédonismus, prosociálnost za benevolenci a zralost za univerzalismus. Druhá revidovaná verze oproti původnímu modelu představuje model druhého řádu, v němž strukturuje deset jednotlivých motivačních domén do čtyř odlišných dimenzí: sebetranscendence (self-transcendence), zachování (conservation), otevřenost vůči změně (openness to change) a sebeprosazení (self-enhancement) viz Obr. 2.

V následující části definujeme jednotlivé motivační typy hodnot z hlediska jejich cíle, který vyjadřuje (Schwartz, 1992; 2012).

Sebeřízení (self-direction) – určujícím cílem tohoto typu hodnot je nezávislost v myšlení a jednání – výběru, tvorbě, objevování. Hodnoty sebeřízení vychází z toho, že každý organismus má potřebu kontroly a ovládání a interakčních požadavků autonomie a nezávislosti. Mezi hodnoty v rámci této domény patří kreativita, svoboda, zvědavost, nezávislost.

Obr. 2: Revidovaný teoretický model vzťahu medzi motivačnými typmi hodnot, typmi hodnot vyššieho rádu a bipolárnymi hodnotovými dimenzami. Vlastní úprava (Schwartz, 1992).

Stimulace (stimulation) – určujícím cílem je novost, vzrušení a životní výzvy. Hodnoty stimulace vycházejí z potřeby po rozmanitosti a stimulaci, se záměrem udržet optimální, pozitivní úroveň aktivace a vyvarovat se ohrožující úrovni. Můžeme zde zařadit hodnoty rozmanitosti, vzrušení, dobrodružství.

Hédonismus (hedonism) – určujícím cílem je potěšení a smyslové uspokojení. Hédonistické hodnoty vycházejí ze základních lidských potřeb a z potěšení spojeného s jejich uspokojením. Mezi hédonistické hodnoty řadíme požitky, radost ze života, zábavu.

Úspěch (achievement) – určujícím cílem je osobní úspěch prokázaný skrze kompetenci ve shodě se sociálními standardy. Kompetentní výkon generující zdroje je nezbytný pro přežití jednotlivce a pro skupinu a instituce, aby dosáhli svých cílů. Řadíme zde hodnoty jako ambicióznost, vlivnost, být schopný.

Moc (power) – určujícím cílem je kontrola nebo dominance nad lidmi a zdroji. Funkce sociálních institucí vyžaduje určitou míru mocenské diferenciace a s ní často spojované dimenze dominance a submise. Hodnoty moci mohou být autorita, bohatství, společenský vliv.

Bezpečí (security) – určujícím cílem je bezpečí, harmonie a stabilita společnosti, vztahů a sebe sama. Hodnoty bezpečí vycházejí z individuálních a skupinových požadavků na přežití. Subtypy hodnot bezpečí jsou dva. První slouží primárně individuálním zájmům jako je vyhnutí se nebezpečí a druhá širším skupinovým zájmům, což může být např. silná země. Mezi tyto hodnoty patří sociální řád, osobní bezpečnost, národní bezpečnost.

Konformita (conformity) – určujícím cílem je omezení jednání, sklonů a impulzů, které by mohly rozrušit nebo poškodit ostatní a narušit sociální očekávání nebo normy. Hodnoty konformity vycházejí z požadavku na potlačení sklonů, které by mohly narušit hladkou interakci a fungování skupiny. Hodnoty konformity jsou poslušnost, zdvořilost, respekt vůči rodičům a starším.

Tradice (tradition) – určujícím cílem je respekt, závazek a přijetí zvyků a myšlenek, které stanovuje jedincova kultura nebo náboženství. Všechny skupiny rozvíjejí praktiky, symboly, ideje a přesvědčení, které reprezentují jejich společnou zkušenost a osud. Ty se stávají přijímanými jako ceněné tradice, které symbolizují solidaritu skupiny, vyjadřují její jedinečnou hodnotu a přispívají k jejímu přežití. Často mají podobu náboženských obřadů, přesvědčení a norem chování. Můžeme zde zařadit úctu k tradici, pokornost, oddanost.

Benevolence (benevolence) – určujícím cílem je zachování a zlepšení blahobytu těch, s nimiž se jedinec osobně identifikuje. Vychází ze základního požadavku na hladké fungování skupiny a z potřeby afiliace. Nejpodstatnější jsou vztahy v rámci rodiny a dalších primárních skupin. Hodnoty benevolence zdůrazňují dobrovolný zájem o blaho druhých. Patří sem vstřícnost, poctivost, loajalita, láska.

Univerzalizmus (universalism) – určujícím cílem je porozumění, uznání, tolerance a ochrana pro blaho všech lidí a přírody. Vychází z potřeby přežití jedince a skupiny. Hodnoty univerzalizmu zahrnují zájem o přírodu, blaho lidí v širší společnosti i ve světě. Řadíme zde hodnoty spravedlnosti, rovnosti, světového míru, ochrany životního prostředí.

Původně byla navrhovaná ještě jedenáctá univerzální hodnota zvaná Spiritualita (spirituality). Určujícím cílem byl smysl v životě, koherence a vnitřní harmonie prostřednictvím překračování každodenní reality. Empirické studie však neprokázaly u spirituality konzistentní význam napříč kulturami. Přes její potenciální důležitost v mnoha společnostech byla z tohoto důvodu z teorie vypuštěna (Schwartz, 1992, 2012).

1.4.3 Dynamická struktura vztahů a organizační principy

Kromě identifikace deseti základních hodnot teorie vysvětluje také strukturu dynamických vztahů mezi nimi. Jednání v souladu s jednou hodnotou má za následek, že jsou v rozporu s některými hodnotami, ale s jinými naopak v souladu. Toto má praktické, psychologické a sociální důsledky. Lidé mohou jednat v souladu s konkurenčními hodnotami a také to dělají, ale ne v jedné situaci. Spíše tak činí v různých časech a v různých situacích (Schwartz, 2012).

Obr. 2 nám poskytuje rychlého průvodce hodnotami, které jsou v rozporu a ve shodě. Můžeme se setkat s dvěma bipolárními dimenzemi. V první dimenzi nalezneme protiklad mezi hodnotami otevřenosti vůči změně a zachování. Tato dimenze zachycuje konflikt mezi hodnotami, které zdůrazňují nezávislost myšlení, jednání, pocitů a připravenost ke změně (sebeřízení, stimulace) a hodnotami, které zdůrazňují řád, sebeomezování, udržování minulosti a odolnost vůči změně (bezpečnost, konformita, tradice) (Schwartz, 1992, 2012). U druhé dimenze máme v protikladu hodnoty sebeprosazení a překročení sebe sama. Tato dimenze zachycuje konflikt mezi hodnotami, které zdůrazňují zájem o blaho a zájmy druhých (univerzalismus, benevolence) a hodnotami, které zdůrazňují prosazování vlastních zájmů a relativní úspěch a dominanci nad ostatními (moc, úspěch). Hédonismus sdílí prvky jak otevřenosti vůči změně, tak sebeprosazení. (Schwartz, 2012).

Celý tento systém tvoří kontinuum s kruhovým uspořádáním, kde by sousedící hodnoty měly směřovat k podobným motivům. Čím vzdálenější hodnoty jsou, tím protichůdnější jsou jejich motivace. Mezi hodnoty se sdíleným záměrem se řadí a) moc a úspěch – sociální nadřazenost a respekt; b) úspěch a hédonismus – uspokojení zaměřené na sebe sama; c) hédonismus a stimulace – touha po afektivně příjemném

vzrušení; d) stimulace a sebeřízení – vnitřní zájem o novost a mistrovství; e) sebeřízení a univerzalizmus – spolehnout se na vlastní úsudek a uspokojení s rozmanitostí života; f) univerzalizmus a benevolence – podpora druhých a překonání sobeckých zájmů; g) benevolence a tradice – oddanost vlastní skupině; h) benevolence a konformita – normativní chování, které podporuje blízké vztahy; i) konformita a tradice – podřízenost ve prospěch společensky zavedených očekávání; j) tradice a bezpečí – zachování stávajícího společenského uspořádání, které dává životu jistotu; k) konformita a bezpečnost – ochrana řádu a harmonie ve vztazích; l) bezpečnost a moc – vyhýbání se nebo překonávání hrozeb ovládnutím vztahů a zdrojů (Schwartz, 1994).

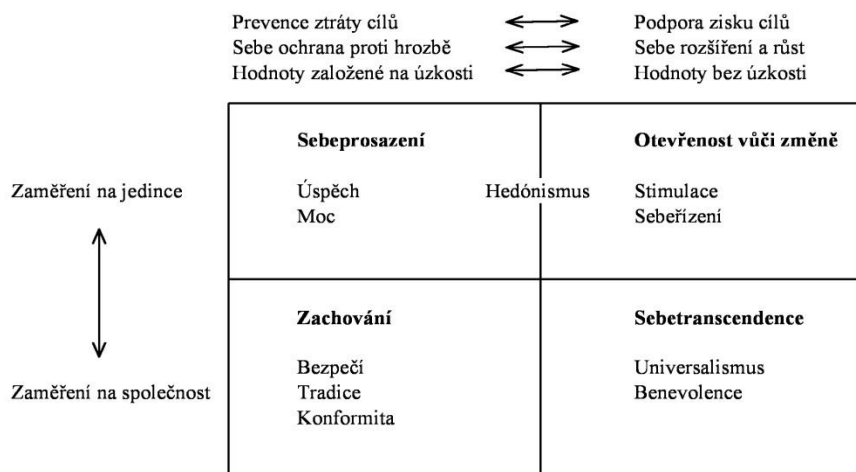
1.4.4 Aktuální směřování teorie

Schwartz a kol. (2012) vytvořili zatím poslední verzi teorie, v níž bylo definováno celkem devatenáct hodnot. Univerzalizmus byl rozdělen na tři části – starost (concern), přirozenost (nature) a tolerance (tolerance). Vytvořeny byly dva druhy benevolence – starostlivost (caring) a spolehlivost (dependability), dva typy sebeřízení – myšlení (thought) a jednání (action), dva typy konformity – pravidla (rules) a interpersonální (interpersonal), dva typy moci – dominance (dominance) a zdroje (resources) a dva typy bezpečí – osobní (personal) a společenské (societal).

Přibyly také dvě nové základní hodnoty a jejich konceptuální definice z hlediska motivačních cílů. Pokora (humility) – určujícím cílem je uvědomění si své bezvýznamnosti v širším měřítku věcí a obraz (face) – určujícím cílem je bezpečí a moc skrze udržování jedinceva veřejného obrazu a vyhýbání se ponižování (Schwartz et al., 2012).

Stávající kruhový model, v němž spolu sousedí související domény a protikladné domény jsou protilehlé, je zachován a rozšířen. Na základě předpokladu o kompatibilitě a konfliktu hodnot mezi sebou nově dochází k vytvoření modelu třetího řádu s dvěma polaritami (Obr. 3). První polarita rozděluje hodnoty na individualistické (otevřenost vůči změně a sebezprosažení) se zaměřením na jedince a kolektivistické (sebetranscendence a zachování) se sociálním zaměřením. Druhá polarita rozděluje hodnoty na prorůstové / bez úzkosti (sebetranscendence a otevřenost vůči změně) a sebe

ochraňující / vyhýbající se úzkosti (zachování a sebeprosazení), které spojuje zaměření na uchování stávajícího stavu (Schwartz et al., 2012).

Obrázek 3: Organizační principy hodnotové struktury. Vlastní úprava (Schwartz et al., 2012).

1.4.5 Výzkumné metody vzniklé na základě teorie

První vědecký nástroj, který Schwartz pro měření hodnot založený na jeho teorii vytvořil je *Schwartz Value Survey* (SVS). Skládá se ze dvou seznamů hodnotových položek. První obsahuje 30 položek, které popisují potenciálně žádoucí koncové stavy. Druhá obsahuje 26 nebo 27 položek, které popisují potenciálně žádoucí způsoby jednání. Každá položka vyjadřuje aspekt motivačního cíle jedné hodnoty. Respondenti hodnotí důležitost každé položky z hlediska hlavního principu v jejich životě na 9ti bodové Likertově škále (Schwartz, 1992).

V další fázi Schwartz a kol. (2001) předkládá *The Portrait Values Questionnaire* (PVQ), který je alternativou k SVS vyvinutý za účelem měření deseti základních hodnot u dětí ve věku 11-14 let a méně vzdělaných dospělých. Nový nástroj pro měření hodnot by měl být konkrétnější a méně kognitivně komplexní než SVS, tudíž použitelný u populací, pro které SVS zjevně nebyl vhodný. PVQ zahrnuje krátké verbální portréty 40 různých lidí v odlišné verzi pro muže a ženy. Můžeme se také setkat se zkrácenou 21 položkovou verzí. Respondenti odpovídají na 6ti bodové Likertově škále. Vytvořena byla nově 57 položková verze PVQ-RR, odrážející poslední změny v teorii, kdy došlo k rozšíření na devatenáct hodnot (Schwartz et al, 2012).

2 Materialismus

Napříč historií se vyskytovala vysoká míra konzumu v mnoha různých kulturách, ale jen u malého množství lidí. Napříč celými populacemi až ve 20. století. V posledních šedesáti letech došlo k výraznému nárůstu zájmu o výzkum materialismu. Tento trend se vyskytuje společně s rostoucím významem a přítomností materialismu v našem každodenním životě. Analýzy o globalismu naznačují, že konzumní kultura se rozšiřuje ze západu do dalších částí světa (Ger & Belk, 1996). Zároveň podle mezigeneračního výzkumu mladší generace podporuje materialistické hodnoty výrazně více než jejich rodiče a prarodiče (Twenge & Kasser, 2013; Inglehart & Flanagan, 1987).

V rámci psychologie bylo vědecké zkoumání materialismu dlouho okrajovou záležitostí. Minimální pozornost, která jí byla věnována, pocházela od psychodynamicky a humanisticky/existenciálně orientovaných teoretiků (Fromm, 1976). Od poloviny 90. let 20. století začali psychologové a odborníci, zabývající se spotřebitelskými výzkumy, provádět kvantitativní empirické projekty se zaměřením na materialismus. Začaly se vyvíjet nástroje pro měření materialismu a vznikaly nové teorie o podstatě materialismu. Současná literatura nahlíží většinou na materialismus dvěma rozdílnými způsoby, buď jako osobnostní rys nebo jako součást jedincova hodnotového systému. Podle dalších teorií může být na materialismus nahlíženo jako na způsob života, kulturní systém nebo aspiraci (Kasser, 2016; Bindah & Othman, 2011).

2.1 Materialismus jako osobnostní rys

Belk (1985) považuje materialismus za osobnostní rys a jeho teorie pramení z rozvoje osobnosti a sebepojetí. Podle autora jsou zřejmé kulturní a historické odlišnosti v tendenci k materialismu. Mezi jednotlivci existují individuální rozdíly v projevech materialismu. Materialismus definuje jako *důležitost, kterou konzument přikládá hmotnému vlastnictví. Na nejvyšších úrovních materialismu vlastnictví zaujímá ústřední místo v životě člověka. Jedinec věří, že vlastnictví poskytuje nejvýznamnější zdroje uspokojení a nespokojnosti* (Belk, 1984, s. 291).

Belk (1985) spojuje materialismus se třemi dimenzemi – majetnickost (possessiveness), závistivost (envy) a nešlechtnost (nongenerosity).

Majetnickost je definována jako obava ze ztráty majetku a touha po větší kontrole vlastnictví. Zaměřuje se na fyzické objekty, symboly a jiné osoby. K hmotnému majetku můžeme zařadit např. peníze, smlouvy nebo pozemky. Symboly mohou být jméno nebo titul. Majetnickost k osobám se vyskytuje u identifikace s jinou osobou a při kontrole dalších osob (např. vztah zaměstnavatel a zaměstnanec nebo rodič a dítě). Vzhledem k západnímu způsobu myšlení, kde je tendence ovládnout prostředí jedincem poměrně silná, může být materialismus kulturně přijímaným rysem (Belk, 1985).

Nešlechtnost je chápána jako neochota dávat někomu majetek nebo jej sdílet s ostatními, což také zahrnuje neochotu půjčovat nebo darovat majetek druhým a negativní přístup k dobročinnosti. Meagher (1967) spojoval nešlechtnost a majetnickost do jednoho společného rysu chamtivosti (avariciousness). Belk (1984) a Furby (1982) však nezávisle na sobě došli k závěru, že se jedná o dva odlišné rysy. Dimenze je měřena pouze pro materiální nešlechtnost, nezahrnují tak neochotu sdílet nebo věnovat čas, znalosti, dovednosti nebo úsilí (Belk, 1985).

Závistivost můžeme popsat jako postoj zahrnující negativní pocity nelibosti a nepřejícnosti k druhým lidem kvůli tomu co vlastní nebo pokud je druhý v něčem předčí. Zahrnuje také touhu po majetku druhých, včetně zkušeností, zážitků, objektů nebo osob. Jedinec cítí ponížení, pokud vnímá, že si druhý zaslouží vlastněné předměty méně než on sám. Pojmy závistivost a žárlivost jsou si terminologicky blízké a někdy se zaměňují, odlišuje je však druh zaměření. Zatímco závist se zaměřuje na cizí majetek, u žárlivosti dochází k zaměření na majetek vlastní. Žárlivost aplikovaná na majetek podle Belka spadá terminologicky pod majetnickost. Závist můžeme vnímat pozitivně i negativně. Závist může motivovat snahu získat požadovaný objekt, tradičněji však byla vnímána spíše jako ničivý rys, který je v krajním případě motivátorem k závažným trestným činům (Belk, 1985).

Ger (1990) přidal na základě svého mezikulturního výzkumu čtvrtou dimenzi nazývanou hmatatelnost (tangibility), později je používán název zachování (preservation). U dimenze zachování dochází k tendenci přeměny svých zážitků do hmotné podoby, protože materialisticky orientovaný jedinec klade důraz na vlastnění hmotných statků. Může se jednat o pořizování fotografií nebo získávání a uchovávání suvenýrů (Ger, 1990; Ger & Belk, 1996).

Belk (1984) vytvořil *The Materialism Scale* (MSC), která se skládá ze tří dimenzí – majetnickost, závistivost, nešlechtnost a 24 položek na pětibodové Likertově škále v rozsahu rozhodně souhlasím – rozhodně nesouhlasím. Ger (1990) původně vytvořenou škálu upravil a rozšířil o čtvrtou dimenzi zachování. Nová verze obsahuje 34 položek na pětibodové Likertově škále ve stejném rozsahu jako předchozí škála. Byly zde použity položky, které vytvořil Belk (1984) v původní verzi, ale některé položky byly upraveny a přidány. Ellis (1992) ve své práci provedl faktorovou analýzu MSC a zjistil, že škála nespĺňuje žádný z indikátorů shody modelu s daty (goodness of fit). Vyhodnotil, že škála neměří jedinečný konstrukt. Belkově konceptualizaci a měření materialismu jako osobnostního rysu proto chybí konstruktová validita. Z tohoto důvodu jeho koncepce není v současné literatuře příliš využívána (Reeve-Mates, 2019).

2.2 Materialismus jako hodnota

Novější výzkum pojímá materialismus jako naučenou hodnotu na rozdíl od vrozeného rysu osobnosti. Autoři definují materialismus jako *soubor centrálně držených přesvědčení o důležitosti majetku v životě jedince* (Richinsová & Dawson, 1992, s. 308).

Hodnoty v rámci lidského chování jsou naučené konstrukty, které používáme napříč situacemi, zaměřují naše chování na konkrétní cíle a jsou vnitřně seřazeny podle důležitosti (Rokeach, 1973; Schwarz & Bilsky, 1987). Materialismus v tomto kontextu můžeme chápat jako souhrnný termín pro podmnožinu hodnotového systému a osobních ambicí jedince. Richinsová a Dawson (1992) konceptualizovali materialismus do tří dimenzí:

Ústřednost (acquisition of centrality) – materialisté umísťují vlastnictví majetku a jeho získávání do středu svých životů (Richins & Dawson, 1992). Materiální konzum funguje jako cíl a zároveň organizuje vzorce chování. Získávání majetku pro materialisticky orientovaného jedince vytváří smysl života a důvod pro každodenní úsilí (Daun, 1983). Podle Bredemaiera a Tobyho (1960) u materialistů dochází ke zbožšťování věcí a honba za majetkem zaujímá místo, které u jiných lidí při strukturování života a chování má např. náboženství.

Štěstí (Acquisition as the Pursuit of Happiness) – materialisté věří, že majetek a jeho nabývání je zásadní k dosažení spokojenosti a osobní pohody (Richins & Dawson,

1992). Majetek zaujímá při vysoké míře materialismu hlavní roli v životě jedince. Vlastnictví majetku je vnímáno jako hlavní zdroj uspokojení a nespokojenosti (Belk, 1984). Štěstí se ve svém životě snaží dosáhnout většina lidí, ale co od nich odlišuje materialisty, je honba za štěstím skrze získávání majetku (Richinsová & Dawson, 1992).

Úspěch (Possession-defined Success) – materialisticky orientovaní lidé mají tendenci posuzovat úspěch svůj, ale i ostatních na základě množství a kvality nahromaděného majetku (Richinsová & Dawson, 1992). Při definování sebe sama jsou hmotné statky pro materialisty obzvláště důležité. Také se zdají být více vnímaví ke společenskému statusu než méně materialisticky zaměřeni jedinci a sociální srovnávání je pro ně důležitým mechanismem při jeho hodnocení. Častěji, než ostatní se materialisté sami srovnávají s mediálními obrazy, které ukazují idealizovanou úroveň bohatství. To má vliv na vytváření a kumulaci nespokojenosti s jejich majetkem a životním standardem (Richinsová, 1992; Rassuli & Hollander, 1986).

Richinsová a Dawson (1992) vytvořili *Materialistic Values Scale* (MSV), která je považována za zlatý standard pro měření materialistických hodnot. Míru materialismu zjišťuje prostřednictvím 18 položek, které vytvářejí tři dimenze – ústřednost, štěstí a úspěch. MSV je sebehodnotící škála. Pro všechny položky je použita pěti bodová Likertova škála s možností odpovědi na kontinuu silně souhlasím – silně nesouhlasím. Richinsová, Mick a Monroe (2014) vytvořili zkrácenou verzi, která obsahuje 15 položek a má dobré psychometrické vlastnosti. Navrhovány byly i zkrácené devíti, šesti a tři položkové verze.

3 Osobní pohoda

Otázka, jak dosáhnout štěstí byla mezi filozofy, spisovateli a vědci již od starověku. Přístup k jeho studiu a osobní pohodě jedince se za ta léta změnil. Osobní pohoda (well-being) není snadno definovatelný pojem. Existuje velké množství koncepčních a operacionálních definic osobní pohody, z toho některé jsou již dobře zavedené. Hlavní rozdělení, se kterým pracují jednotlivé koncepce, se ubírá dvěma směry – přístup hédonický a eudaimonický (Fisher, 2014). Tyto směry jsou založeny na odlišném pohledu na lidskou přirozenost a na to, co tvoří dobrou společnost. Oba přístupy si kladou odlišné otázky ohledně toho, jak vývojové a sociální procesy souvisí s osobní pohodou a implicitně nebo explicitně doporučují odlišné přístupy k životu (Carter, 2016).

Hédonický pohled na osobní pohodu ji srovnává s příjemnými pocity a štěstím. Takto pojímaný koncept osobní pohody zaujímal již řecký filozof Arristipos z Kyrény (435-366 př.n.l.). Na druhé straně eudaimonický pohled konceptualizuje osobní pohodu z hlediska kultivace osobních silných stránek a přínosu k vyššímu dobru, jednání v souladu s vnitřní podstatou a vyznávanými hodnotami, realizací osobního potenciálu a zážitku účelnosti nebo životního smyslu. Eudaimonický pohled na osobní pohodu čerpá mimo jiné z Maslowova (1970) konceptu sebeaktualizace (McMahan & Estes, 2011; Ryff, Boylan & Kirsch 2021).

Pojem osobní pohody se objevuje také v definici duševního zdraví Světové zdravotnické organizace (WHO). Duševní zdraví definuje jako *stav osobní pohody, ve kterém jedinec naplňuje svůj vlastní potenciál, dokáže se vyrovnat s běžnými životními stresy, může produktivně pracovat a je schopen přispět své komunitě* (WHO, 2018).

Friedli (2009) osobní pohodu vnímá jako více či méně pozitivní, když za součást osobní pohody považuje: kognici, emoce, sociální fungování a koherenci a předpokládá, že všechny tyto atributy jsou měřitelné. Zároveň vyvozuje, že WHO přejala definici spojující přítomnost pozitivního duševního zdraví s termínem osobní pohody, kdy je duševní zdraví někdy označováno jako osobní pohoda. Osobní pohoda podle Friedliho však není pouze absencí duševního onemocnění, ale také přítomnost pozitivního

duševního zdraví. Může se jednat např. o autonomii, pozitivní afektivitu nebo sebeúčinnost.

Greenspoon a Sasklofske (2001) dodávají, že pozitivní osobní pohoda nemůže být považována za synonymum k duševnímu zdraví, stejně jako nepřítomnost psychopatologie není ukazatelem osobní pohody. Může se totiž stát, že jedinec má vysokou úroveň psychopatologie a vysokou míru osobní pohody. Stejně jako je možné, že jedinec s nízkou úrovní psychopatologie má nízkou úroveň osobní pohody.

Americká psychologická asociace (American Psychological Association, APA) definuje osobní pohodu jako *stav štěstí a spokojenosti, s nízkou úrovní distresu, celkově dobrým fyzickým a psychickým zdravím a nadhledem nebo dobrou kvalitou života* (APA, n.d.).

3.1 Subjektivní osobní pohoda

Termín subjektivní osobní pohody (Subjective well-being; SWB) poprvé představil Diener (1984) s úmyslem rozvíjet oblast psychologie, která se pokouší porozumět tomu, jak lidé hodnotí svou kvalitu života, včetně jejich kognitivních úsudků a afektivních reakcí (Diener, Suh, & Oishi, 1997).

Subjektivní osobní pohoda je přijímaná jako široký koncept, který je některými považovaný za podmnožinu pozitivně psychologické osobní pohody. Pozitivní psychologie je široký pojem zahrnující výzkum a to, kvůli čemu má smysl žít. O rozvoj pozitivní psychologie se postaral americký psycholog Martin Seligman. Zaměřuje se na studium lidských ctností a silných stránek osobnosti s cílem porozumět a podpořit pozitivní výsledky vývoje (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000; Carter, 2016). *Oblast pozitivní psychologie na subjektivní úrovni je o pozitivní subjektivní zkušenosti osobní pohody a spokojenosti, štěstí, radosti a smyslových požitcích a konstruktivní poznávání budoucnosti zahrnující optimismus, víru a naději* (Seligman, 2002, s.3). Právě z této oblasti pozitivní psychologie vychází SWB (Carter, 2016).

Subjektivní osobní pohoda spadá převážně do hédonické osobní pohody, která se pokouší řešit, do jaké míry jedinci hodnotí svůj život jako uspokojivý a příjemný. Bývá často používána zaměnitelně s pojmy štěstí a životní spokojenosti (Larwin, Harvey &

Constantinou, 2020). Subjektivní osobní pohoda je širokou kategorií fenoménů zahrnující emocionální reakce, uspokojení různých oblastí a celkové úsudky o životní spokojenosti. Každý z těchto konstruktů je třeba chápat samostatně, jejich komponenty však často korelují, což naznačuje potřebu faktoru vyššího řádu. Diener jí proto vnímá spíše jako obecnou oblast vědeckého zájmu než jeden specifický konstrukt (Diener, Suh, Lucas & Smith, 1999).

Diener, Lucas, & Oishi (2002, s. 63) definují subjektivní osobní pohodu jako *jedincovo kognitivní a afektivní hodnocení jeho života*. Skládá se ze tří klíčových komponent – životní spokojenosti (life satisfaction), pozitivní afektivity (positive affect) a negativní afektivity (negative affect), kdy všechny zahrnují kognitivní hodnocení (Diener, 2009; Carter, 2016).

Na vysoké subjektivní osobní pohodě se podílí životní spokojenost, kdy člověk kognitivně hodnotí svůj život jako dobrý. Životní spokojenost je považována za kognitivní doménu, protože je založena na sebehodnotících přesvědčeních a postojích k vlastnímu životu (Diener, 2009; Carter, 2016). Můžeme ji dále rozdělit na globální životní spokojenost (Global life satisfaction; GLS) a spokojenost ve specifických doménách. Globální životní spokojenost se vztahuje k tomu, jak člověk hodnotí svůj život jako celek. Pravděpodobně nejčastěji užívaná škála k jejímu měření je pětipoložková *Škála spokojenosti se životem* (The Satisfaction with Life Scale; SWLS), kterou vyvinul Diener, Emmons, Larsen a Griffin (1985). Spokojenost ve specifických doménách se týká prožitku spokojenosti člověka v konkrétních oblastech života jako je práce, přátelé, finance, rodinný a partnerský život (Diener, Suh, Lucas & Smith, 1999).

Nálady a emoce jsou společně označovány jako afektivita a představují přímé hodnocení událostí, ke kterým dochází v životě jedince. Afektivní doménu subjektivní osobní pohody spoluvytváří působení pozitivní a negativní afektivity. Ty tvoří dva nezávislé faktory, které by měly být měřeny samostatně. Přítomnost pozitivního afektu tedy neznamená absenci negativního afektu a naopak (Diener, Suh, Lucas & Smith, 1999). Pozitivní afektivita velmi široce popisuje pozitivní emoce (např. radost, euforie, hrdost, náklonnost, extáze), které člověk prožívá a je v přímém kontrastu s negativními emocemi (např. vina, hanba, smutek, hněv, stres, deprese nebo závist). Na subjektivní osobní pohodu má kladný vliv vysoká úroveň pozitivní afektivity a nízká úroveň

negativní afektivity. Naopak u jedince je předpoklad nízké úrovně subjektivní osobní pohody, pokud je nespokojen se životem, má málo radostných zážitků a často zažívá negativní emoce (Diener, 2009; Carter, 2016; Diener, Suh & Oishi, 1997).

Pro měření pozitivní a negativní afektivity může být použit např. *The Positive and Negative Affect Schedule* (PANAS) (Watson, Clark, & Tellegen, 1988), který obsahuje 10 položek na pozitivní a 10 položek na negativní afektivitu v přítomném okamžiku. Mezi další měřící nástroje patří *The Scale of Positive and Negative Experience* (SPANE), vytvořený Dienerem a kol. (2009) nebo *Affect Balance Scale* (ABS) (Bradburn, 1969).

3.2 Psychologická osobní pohoda

V minulosti bylo možné vidět v psychologii trend přednostně studovat faktory, které přispívají k dysfunkčnímu lidskému chování, než studovat zdravé, normální psychické fungování a faktory vedoucí k osobní pohodě. Psychologický výzkum se tak často zaměřoval více na účinky negativních afektů a duševní nemoci než osobní pohody a duševního zdraví (Ryff & Singer, 1998).

V posledních letech dochází k obratu a psychologové se zaměřují spíše na pozitivní stránky lidí než na jejich problémy. Účelem pozitivní psychologie je zahájit změnu, která se zaměřuje na vybavování lidí pozitivními vlastnostmi, než na snahu změnit špatné stránky života. Jedním z těchto přístupů je také psychologická osobní pohoda (psychological well-being; PWB) (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

Psychologickou osobní pohodu můžeme zařadit mezi eudaimonické přístupy k osobní pohodě. Ryff a Singer (2008) při vytváření její definice studovali filozofické pohledy na optimální lidské fungování, sahající od Aristotela až po Bertranda Russella. Došli k závěru, že zdraví je celková přítomnost pozitivního v mysli i v těle. Ryff (1989) vnímala potřebu po teoreticky odvozeném konstrukt a vytvořila model psychologické osobní pohody, který integruje a čerpá převážně z psychologických teorií o lidském fungování vzniklých v 50. a 60. letech 20. století. Využívá znalosti z oblastí celoživotního vývoje, lidského růstu nebo existenciální, humanistické a klinické psychologie. Mezi prameny, z kterých čerpá, patří např. Maslowova (1968) teorie sebeaktualizace, Allportův (1961) koncept zralosti, Eriksonův (1959) model fází

psychosociálního vývoje nebo Rogersova (1961) plně fungující osoba (Ryff & Singer, 2008).

Zásadní výzvou při práci se všemi výše uvedenými pohledy byla jejich integrace do koherentního celku (Ryff, 2014). Carol Ryff (1989) na základě zmíněných teoretických východisek vytvořila v 80. letech minulého století v rámci oblasti osobní pohody šestifaktorový model psychologické osobní pohody, do kterého patří sebeakceptace, smysl v životě, ovládání prostředí, pozitivní vztahy s ostatními, osobní růst a autonomie. Bylo zjištěno, že každá z těchto šesti dimenzí řeší různé problémy, kterým jedinci čelí při dosahování psychologické osobní pohody. Součástí teorie je také popis osoby, která dosahuje vysokých a nízkých hodnot v jednotlivých oblastech (Ryff, 2014).

Sebeakceptace (self-acceptance) je druh sebehodnocení, které je dlouhodobé. Sebeakceptující jedinci si uvědomují a přijímají osobní pozitivní i negativní aspekty, mají k sobě pozitivní postoj a zároveň se snaží přesně vnímat své jednání, emoce a motivace. Tento pozitivní postoj se váže také k jejich minulosti. Sebepřijetí je tedy širší koncept než sebehodnocení, protože zahrnuje uvědomění si a přijetí osobních silných a slabých stránek (Ryff, 1989).

Smysl v životě (purpose in life) zahrnuje přesvědčení, že současný i minulý život má nějaký smysl a účel. Součástí jsou pocity úmyslného směřování a cílevědomosti v životě jedince. Předpokládá se, že smysl v životě je úzce spojen s individualismem a svobodou (Ryff, 1989, 2014).

Ovládání prostředí (environmental mastery) je schopnost jednotlivce vybrat si nebo vytvořit prostředí, které je kompatibilní s jeho osobními a psychickými podmínkami, stejně jako vnímaná schopnost manipulovat a ovládat bezprostřední okolí. Pozitivní psychologické fungování tedy zahrnuje aktivní zapojení ve svém prostředí a jeho ovládání. V psychologii můžeme nalézt podobné konstrukty jako je pocit kontroly nebo vnímání vlastní účinnosti (Ryff, 1989; Ryff & Singer, 2008).

Pozitivní vztahy s ostatními (positive relationships with others) jako faktor vychází z mnoha předchozích teorií zkoumající interpersonální vztahy a je klíčovým

prvkem nezbytným pro zdravý vývoj. Schopnost mít vřelé, důvěrné vztahy s ostatními, identifikovat se s druhými a zajímat se o ně a mít starost o blaho druhých je vnímáno jako nezbytná součást osobní pohody (Ryff, 1989; Ryff & Singer 2008).

Osobní růst (personal growth) se zabývá seberealizací. Zajímá se o schopnost jedince kontinuálně rozvíjet svůj potenciál, schopnost zdokonalovat se a měnit se způsobem, který reflektuje sebepoznání a zvýšení osobní efektivity. Takový jedinec je otevřený novým zkušenostem a snaží se růst, rozvíjet a stavět se novým výzvám v různých obdobích života (Ryff & Singer 2008).

Autonomie (autonomy) klade důraz na regulaci chování zevnitř (např. vnitřní místo kontroly), nezávislost a sebedeterminaci. Zároveň jedinec hodnotí sám sebe podle osobních standardů a nikoli podle standardů ostatních. Jedinec je schopen odolat sociálnímu tlaku, myslet a jednat určitým způsobem a umí toto regulovat (Ryff, 1989; Ryff & Singer 2008).

Pro zjišťování psychologické osobní pohody vytvořila Carol Ryff (1989) *Scales of psychological well-being*. Délka škály se postupně měnila. Původní verze obsahovala 20 položek pro každou ze šesti dimenzí, celkem tedy 120 položek. Vytvořeny byly následně zkrácené verze obsahující 84 položek (14 položek pro jeden faktor), 54 položek (9 položek pro jeden faktor), 42 položek (7 položek pro jeden faktor) a 18 položek (3 položky pro jeden faktor). Z důvodů zhoršených psychometrických vlastností při snížení počtu položek je vhodné použít škálu obsahující minimálně 42 položek (Ryff, 2014).

4 Sebedeterminační teorie

Sebedeterminační teorie (self-determination theory, SDT) je makroteorie motivace, která vysvětluje soubor motivačně založených jevů, vyplývajících z laboratorního a terénního výzkumu. Sebedeterminační teorii vytvořili Deci a Ryan, je stále vyvíjena a její počátky sahají do 80. let minulého století. Teorie se zabývá otázkami seberozvoje, samoregulace, základních psychologických potřeb, životních cílů a aspirací, nevědomými procesy, vlivem sociálního prostředí na motivaci, afekty, chováním a osobní pohodou (well-being). Byla úspěšně aplikována v řadě oblastí včetně rodičovství, vzdělávání, zdravotní péče, sportu a fyzické aktivity, psychoterapie, virtuálního prostředí nebo pracovní motivace (Deci, 1975; Deci & Ryan, 1985; Deci & Ryan 2008a; Deci, Olafsen & Ryan, 2017).

Sebedeterminační teorie oproti jiným teoriím (např. Bandura, 1996; Baumeister & Vohs 2007) nevnímá jako primární míru motivace. Tyto teorie navrhují, že větší motivace, jakkoliv vyvolaná, přinese větší úspěch a lepší fungování. Sebedeterminační teorie oproti tomu předpokládá, že při predikci významných životných výsledků (jako je např. zdraví, osobní pohoda nebo efektivní výkon) je důležitější rozlišení typu motivace než její množství. Motivace je v rámci teorie typově rozdělena, různé druhy motivace se liší ve svém průběhu a důsledcích (Deci & Ryan, 2008a; Deci, Olafsen & Ryan, 2017).

4.1 Autonomní a kontrolovaná motivace

Teorie kauzální orientace (Causality orientations theory, COT) se zaměřuje na individuální rozdíly v globální motivační orientaci. Hlavní rozdíl v rámci sebedeterminační teorie je spatřován mezi autonomní (autonomous) a kontrolovanou (controlled) motivací. (Deci & Ryan, 2008a; Vansteenkiste, Niemiec & Soenens, 2010).

Autonomní motivace se skládá z vnitřní motivace a těch typů vnější motivace, ve kterých u jedince dochází k identifikaci s hodnotou aktivity a v ideálním případě je integrována do jejich vnímání sebe sama. Autonomní motivace je charakterizována tím, že se jedinec věnuje aktivitě z vlastní vůle a vnitřně se ztotožňuje s vlastním jednáním (Deci & Ryan, 2008a).

Kontrolovaná motivace zahrnuje jednak vnější regulaci, ve které je chování jedince způsobeno působením vnějších vlivů odměny nebo trestu a introjektovaná regulace, kde je regulace jednání částečně internalizována a poháněna faktory jako jsou motiv schválení, vyhnutí se studu, podmíněná sebeúcta a zapojení ega. Kontrolovaná motivace způsobuje tlak, aby jedinec myslel, cítil a choval se určitým způsobem. Autonomní i kontrolovaná motivace dodává energii a usměřňuje chování. V protikladu stojí amotivace, která se projevuje nedostatkem zájmu a motivace (Deci & Ryan, 2008a).

4.2 Vnitřní a vnější motivace

Vnitřní motivaci (intrinsic motivation) se zabývá miniteorie zvaná *Teorie kognitivního hodnocení* (Cognitive evaluation theory, CET). Tato teorie se specificky zaměřuje na zkoumání účinků jak sociální kontexty a rozličné faktory ovlivňují vnitřní motivaci. Vnitřní motivace je specifický typ autonomní motivace. Vztahuje se k aktivitám, ve kterých motivace spočívá v samotné činnosti (Deci, Olafsen & Ryan, 2017).

Lidé vnitřně motivovaní vykonávají aktivity, protože již samo absolvování této aktivity jim vytváří pozitivní pocity, které ústí v emoce potěšení a excitace a pocity efektivity a autonomie (Deci & Ryan, 1985). Takovéto chování má vnitřní vnímání místa příčinné souvislosti (internal perceived locus of causality - IPLOC), *kde je jedinec vnímán jako „původce“ svého chování* (Ryan & Conell 1989, s. 749).

Vnitřní motivace je přirozený lidský fenomén, který představuje projev tendence k růstu. Projevuje se již od útlého dětského věku při hře, zkoumání nebo jiných aktivitách, které jsou založeny na zvědavosti a objevování bez vnějších odměn. Stejně tak se projevuje u dospělých např. při sportu, u různých koníčků a velký význam sehrává také v zaměstnání (Deci, Olafsen & Ryan, 2017; Vansteenkiste, Niemiec & Soenens, 2010).

Ryan a Deci (2000) v rámci sebedeterminační teorie zkoumali také vnější motivaci (extrinsic motivation) a její formy, z čehož vznikla *Organismická integrační teorie* (Organismic Integration Theory, OIT). Množství činností, které jedinec v životě vykonává, není motivováno vnitřně. Na jedince jsou kladeny společností různorodé nároky a povinnosti, které nejsou vnitřně motivovány. Činnosti prováděné za účelem získání nějaké hmatatelné odměny nebo vyhnutí se trestu, jsou typickým příkladem chování ovlivněného vnější motivací (Deci & Ryan, 2008b).

Rozdíl mezi vnitřní a vnější motivací tedy nacházíme ve zdrojích. Některé pohledy popisují vnější motivaci jako neautonomní. Podle organismické integrační teorie se však vnější motivace liší v míře relativní autonomie. Teorie popisuje detailně různé formy vnější motivace a kontextové faktory, které buď podporují, nebo naopak brání internalizaci a integrování regulace daného chování (Ryan & Deci, 2010).

Jednotlivé typy vnější motivace spadají do kontinua internalizace. Čím více je vnější motivace internalizována, tím bude osoba autonomnější při vykonávání činnosti. V závislosti na míře autonomie se rozděluje vnější motivace na: vnější regulaci (external regulation), introjektovanou regulaci (introjected regulation), identifikovanou regulaci (identified regulation) a integrovanou regulaci (integrated regulation) viz Obr.4 (Niemec & Ryan, 2009; Vansteenkiste, Lens & Deci, 2006).

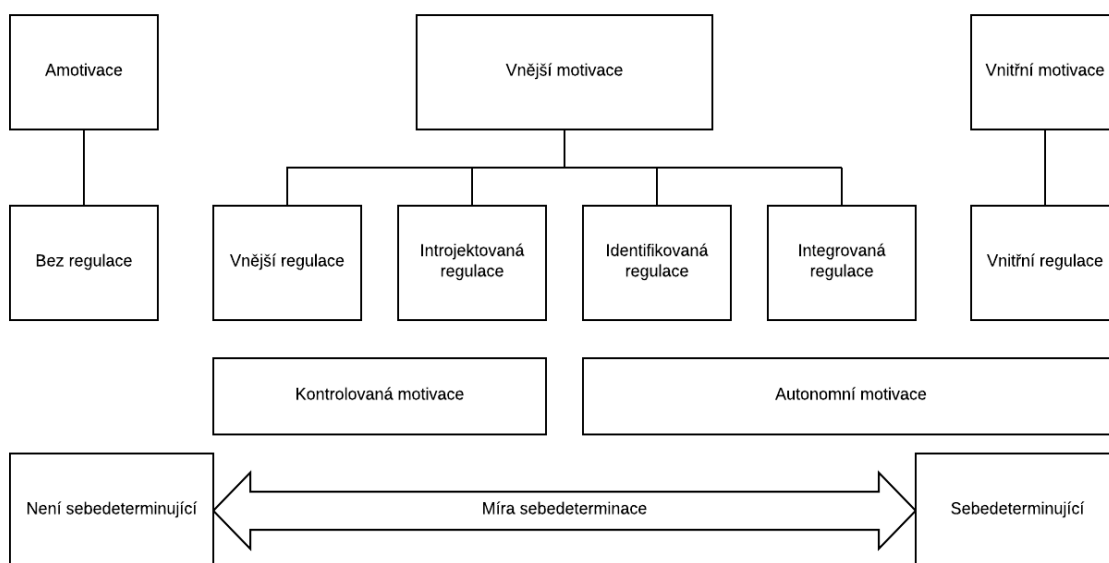
Vnější regulace – jedná se o chování motivované z vnějšku, které je z pohledu organismické integrační teorie vnímáno jako nejméně autonomní. V začátcích výzkumů motivace byla vnější regulace považována za jediný druh vnější motivace a byla dávana do kontrastu k motivaci vnitřní. Toto chování je motivováno na základě odměny nebo trestu (Niemec & Ryan, 2009). *Jedinci typicky zažívají chování motivované zvnějšku jako kontrolované nebo odcizené a jejich jednání má vnější vnímání místa příčinné souvislosti* (external perceived locus of causality – EPLOC) (Ryan & Deci, 2000, s. 72). V takovémto případě je jedinec *viděn jako „pěšák“ heteronomních sil* (Ryan & Connell, 1989, s. 749).

Introjektovaná regulace – u této stále poměrně kontrolované formy regulace je jednání spojeno s pocitem tlaku, aby se jedinec vyhnul pocitům viny nebo úzkosti, ale také se snahou o posílení ega nebo pocitu hrdosti. Můžeme také říct, že u introjekce se jedná o regulaci podmíněnou sebehodnocením (self-esteem). Ačkoliv je regulace pro osobu vnímána interně, introjektované jednání stále není plnou součástí vlastního já (self) a tudíž má stále vnější vnímání místa příčinné souvislosti (Ryan & Deci, 2000; Vansteenkiste, Lens & Deci, 2006).

Identifikovaná regulace – lidé, kteří zažívají v rámci chování identifikovanou regulaci, přijímají a vědomě hodnotí, že toto jednání a cíle jsou pro ně důležité. Lidé

také zažívají při zapojení do aktivity větší míru autonomie a necítí se při vykonávání dané aktivity pod tlakem nebo kontrolou. (Deci & Ryan, 2008b).

Integrovaná regulace je považována za nejvíce autonomní formu vnější motivace a je nejúplnějším typem internalizace. Dojde k ní za předpokladu, že identifikované regulace jsou v souladu s osobně přijatými hodnotami, cíli a potřebami, které jsou již součástí vlastního já. Blíží se vnitřní motivaci a sdílí mnoho společných kvalit. Stále je ale považována za vnější motivaci, protože aktivita je vykonávána pro to, aby jedinec dosáhl osobně důležitého výsledku, než pro samotný zájem a potěšení. Jednání je tak stále instrumentální. Vzhledem k tomu, že se jedná o vysoce autonomní a sebedeterminující druh chování, má identifikovaná regulace vnitřní vnímání místa příčinné souvislosti (Ryan & Deci, 2017).

Obr. 4: Typy motivace a regulace v rámci sebedeterminační teorie a míra sebedeterminace (Deci & Ryan, 2008b) – vlastní úprava

4.3 Základní psychologické potřeby

Teorie základních psychologických potřeb (Basic psychological needs theory, BPNT) je miniteorií, která rozpracovává koncept univerzálních psychologických potřeb a jejich vztahu k psychologickému zdraví a osobní pohodě. Teorie definuje tři základní psychologické potřeby: autonomie (autonomy), kompetence (competence) a příslušnosti (relatedness), které jsou univerzální a důležité pro lidi všech kultur (Deci & Ryan, 2008b).

Tyto potřeby jsou esenciální pro správné fungování přirozených vlastností pro růst a integraci, ale také pro konstruktivní sociální rozvoj a well-being jedince (Ryan & Deci, 2000). Podmínky, které podporují individuální zkušenost s autonomií, kompetencemi a příslušností, pak zároveň napomáhají vytvořit ideální formu motivace a angažovanost pro aktivity, což podle sebedeterminační teorie může pozitivně ovlivnit míru výkonnosti, vytrvalosti a kreativitu. Nenaplnění některé ze základních psychologických potřeb má za následek škodlivý dopad a vede k patologii a tzv. ill-being. (Deci & Ryan 1985; Ryan & Deci, 2000)

Naplnění potřeby autonomie souvisí s vnímáním, že lidé mohou dělat vlastní rozhodnutí a volby a nejsou do nich tlačeni. Zároveň však také musí mít pocit, že tyto rozhodnutí a volby jsou v souladu s nimi samotnými (Adie, Duda & Ntoumanis, 2008). Potřeba kompetence a jejího naplnění souvisí s pocitem, že člověk je schopen zvládat danou činnost. K posílení vnitřní motivace je důležité uspokojení nejen kompetence, ale také autonomie. Pokud by byl jedinec pouze kompetentní, ale ne autonomní, sníží to jeho vnitřní motivaci k plnění činnosti (Niemec & Ryan, 2009). Příslušnost souvisí se sociální interakcí s ostatními lidmi. Potřeba příslušnosti je nejčastěji naplněna, pokud lidé mají pocit, že o ně ostatní projevují zájem. Příslušnost je ovšem také spojena s tím někam patřit, být pro tyto lidi důležitý a s možností aktivně se zapojit (Deci & Ryan, 2014).

4.4 Cíle a aspirace

Teorie obsahu cílů (Goal contents theory, GCT) je miniteorie, která se zaměřuje na vnitřní (intrinsic) a vnější aspirace (extrinsic aspirations) a jejich vliv na motivaci a psychické zdraví. Aspirace můžeme vnímat jako dlouhodobé cíle, které vedou lidskou

činnost. Nejsou však považovány za potřeby, které jsou nezbytným základem, ale spíše naučenými touhami. Místo toho chápeme aspirace, které mají být získány, jako funkci míry do jaké jsou uspokojovány základní lidské potřeby autonomie, kompetence a příslušnosti (Deci & Ryan, 2008a).

Vnitřní aspirace jsou takové cíle, které se snaží zlepšit tendenci k růstu uspokojením základních potřeb. Zahrnují cíle jako jsou osobní růst, blízké vztahy, napomáhání komunitě nebo fyzické zdraví. Vnější aspirace jsou zaměřeny na vnější ukazatele hodnoty a můžeme zde zařadit cíle jako jsou peníze, sláva nebo atraktivita. Lidé silně zaměřeni na vnější aspirace bývají více zaměřeni na sociální srovnávání a zisk vnějších znaků vlastní hodnoty. Podle výzkumů důraz na vnitřní aspirace pozitivně souvisí s osobní pohodou, lepším psychickým zdravím a pozitivním přizpůsobením oproti upřednostňování vnějších aspirací. (Vansteenkiste, Lens & Deci, 2006).

5 Vztah mezi jednotlivými proměnnými

V této kapitole se zaměříme na propojení jednotlivých konstruktů, o kterých bylo v předchozích kapitolách pojednáváno. Budou uvedeny výzkumy, které se problematikou zabývají a jejich výsledná zjištění.

5.1 Materialismus a osobní pohoda

Počátky výzkumu v oblasti materialismu a jeho vlivu na osobní pohodu můžeme datovat do poloviny 80. let a začátku 90. let minulého století. Výzkumníci se začali empiricky zajímat o to, zda je osobní pohoda negativně spojena se zaměřením jedince na materialistické hodnoty (Belk, 1984; Richins & Dawson, 1992; Kasser & Ryan, 1993).

Od té doby roste počet výzkumů, které naznačují, že schvalování a žití v souladu s materialistickými hodnotami je spojeno s nižší osobní pohodou, psychopatologií a celkovou spokojeností se životem (Mueller et al., 2011; Kashdan & Breen, 2007; Kasser & Ahuvia, 2002). Dittmar a kol. (2014) na základě metaanalýzy skládající se ze 115 studií zjistili, že mezi materialismem a subjektivní osobní pohodou existuje signifikantní negativní korelace ($r=-.19$). K podobným zjištěním dochází také Fellows (2012) v metaanalýze na vztah mezi materialismem a psychologickou osobní pohodou obsahující 47 prací. Také zde byla nalezena signifikantní, leč mírná korelace ($r=-.159$).

Výzkumníci se zajímají také o možný pozitivní vliv materialismu. Richins a Rudmin (1994) se domnívají, že materialismus může mít určitý pozitivní dopad na osobní pohodu podporou materiálního a osobního růstu. Zvláště v dřívějších dobách nebo v územních oblastech, kde se stává výzvou schopnost uspokojit základní životní potřeby. Za takových okolností může převládat touha po hmotném majetku a bohatství, a také být podporována, jako prostředek k úniku z chudoby, zvýšení blahobytu a zajištění základních životních potřeb.

V ekonomicky vyspělých zemích je však vztah mezi ekonomickými ukazateli a subjektivní osobní pohodou komplexnější. Diener a Biswas-Diener (2002) si ve své práci položili otázku, zda nás mohou peníze udělat šťastnými. Ze svých výsledných zjištění vyvozují v souladu s Richins a Rudmin (1994), že vyšší příjem může pomoci,

pokud jsme velmi chudí, což ovlivňuje zajištění základních životních potřeb. V tomto kontextu byl nalezen významný vztah mezi blahobytem národů a průměrnou subjektivní osobní pohodou. Život v bohaté společnosti se tedy jeví jako prospěšný. Na druhou stranu je nepravděpodobné, že lidé ze střední a vyšší střední třídy z ekonomicky vyspělých zemí, získáním vyššího příjmu dlouhodobě podstatně zvýší svoji osobní pohodu. Zdá se dokonce, že silná touha po velkém množství peněz pravděpodobně omezí naše šance na vysokou subjektivní osobní pohodu. Podle autorů lidé zaměřující se na materiální cíle více než jiné hodnoty, bývají podstatně méně šťastní, pokud nejsou bohatí. Získávání peněz tak může být pro osobní pohodu kontraproduktivní. Jakmile jsou naplněny základní životní potřeby, jeví se jako podstatná určitá změna orientace v naplňování smyslu života, která nebude zaměřena na získávání peněz, ale např. na užívání si procesu práce nebo přínosu pro společnost (Diener & Biswas-Diener, 2002).

Solberg a kol. (2003) poukázali na neuspokojivý společenský život materialistů jako na možný zdroj nižší osobní pohody. Podle jejich názoru usilování o hmotné cíle poskytuje menší emocionální uspokojení než zájem o jiné cíle. Lidé jsou od svých hmotných cílů vzdálenější než od ostatních a nejméně spokojeni jsou s tím, čeho dosahují v materiální oblasti.

Podle Sirgy (1998) spokojenost se životem, která je součástí osobní pohody, částečně determinuje spojenost se životní úrovní. Spokojenost se životní úrovní je zase určována hodnocením skutečné životní úrovně oproti stanovenému cíli. Materialisté mají ve srovnání s nematerialisty přehnaně a nerealisticky vysoké cíle a jejich životní cíle jsou výrazně ovlivněny sociálním srovnáváním s těmi, kteří jsou na tom lépe než oni sami, což v konečném důsledku negativně ovlivňuje osobní pohodu. Výzkum zároveň oproti očekávání ukázal, že dosažení materialistických cílů, tedy získání zboží umožňující projevit moc, bohatství a postavení tento negativní vliv nezmírňuje (Martoss & Kopp, 2012).

Výzkumem vztahu materialismu a osobní pohody se v českém prostředí zabývala studie od Hnilica a kol. (2006), která testovala 195 žáků středních a vysokých škol nebo Bariekzahyová, Rendlová, Hnilica (2010) ve které bylo testováno 395 studentů gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť. V obou studiích byla

výsledná zjištění v souladu se zahraničními studiemi. Byl zjištěn negativní vztah materialismu a spokojenosti se životem.

5.2 Hodnoty a osobní pohoda

Studie vztahů osobních hodnot a osobní pohody do značné míry přijaly jeden ze tří pohledů. Podle perspektivy zdravých a nezdravých hodnot, prosazování hodnot, které uspokojují psychologické potřeby růstu a sebeaktualizace podporují osobní pohodu přímo. Hodnoty podporující sledování vlastního prospěchu a vlastní zájmy naopak snižují osobní pohodu (Sagiv & Schwartz, 2000; Sortheix & Schwartz, 2017). Druhým pohledem je hodnotová kongruence, která se zaměřuje na posouzení, zda je determinantem osobní pohody shoda mezi hodnotami jednotlivce a hodnotami, které schvalují jejich vrstevníci a okolí. U třetí perspektivy je cílem pochopit, zda dosažení cílů spojených s hodnotami slouží jako zdroj pro větší osobní pohodu (Sagiv & Schwartz, 2000; Coelho, 2018).

V psychoterapeutické literatuře na Západě existovala určitá shoda v tom, že některé hodnoty pozitivně přispívají k osobní pohodě, zatímco jiné jsou škodlivé (Sagiv & Schwartz, 2000). Jensen a Bergin (1988) identifikovali jako zdravé hodnoty sebeřízení (autonomie, svoboda), benevolenci (odpovědnost, interpersonální a rodinné vztahy) a univerzalizmus (sebeuvědomění, osobní růst). Podobně Strupp (1980) označoval jako zdravé hodnoty autonomii (sebeřízení), odpovědnost (benevolenci) a spravedlnost k druhým (univerzalizmus). Za nezdravé pak byly často považovány hodnoty konformity, tradice, bezpečnosti a moci. Tyto výsledky neměly velkou podporu v datech (Sagiv & Schwartz, 2000).

Sagiv a Schwartz (2000) vyšli z poznatků, které byly založeny na psychoterapeutické literatuře, vztahu hodnot k potřebám, sebedeterminační teorii a emocionálních zdrojích potřebných k prosazování různých hodnot a pokusili se empiricky prozkoumat, které hodnoty pozitivně a negativně přispívají k osobní pohodě. Předpokládali, že usilování o hodnoty růstu (sebeřízení, benevolence, univerzalizmus, úspěch a stimulace) by mělo podporovat osobní pohodu, protože jsou sebeaktualizující. Naproti tomu prosazování deficitních potřeb (konformita, tradice, bezpečí a moc) by mělo narušovat osobní pohodu, protože odrážejí potřebu chránit se před nejistotou a

hrozbou. Jejich vzorek se skládal z celkem 1261 studentů a dospělých z Izraele a Německa. U osobní pohody byla zjišťována jak kognitivní složka, tak afektivní složka. Podle očekávání a nastavených hypotéz hodnoty úspěchu, stimulace a sebeřízení korelovaly pozitivně a hodnoty tradice, konformity, bezpečí a moci korelovaly negativně s afektivní složkou osobní pohody. Naproti tomu hodnoty nevykazovaly žádnou přímou souvislost s kognitivní složkou osobní pohody.

Hanel a kol. (2020) zkoumali, jaké důsledky má na osobní pohodu, pokud lidé nesdílejí stejný rámec hodnot jako většinová společnost. Podle jejich pohledu byl současný výzkum v této otázce nejednoznačný, přestože se často předpokládá, že nesoulad mezi hodnotami jednotlivců a hodnotami sdílenými ve společnosti způsobuje určité odcizení, distres a může mít negativní dopad na osobní pohodu. Při zjišťování dopadů kongruence hodnot osob a společnosti na osobní pohodu byla získána data z celkem 29 zemí a 184 regionů s celkovým počtem více než 54 000 zkoumaných osob. Výsledky naznačují, že vliv shody hodnot osoby a země / regionu kriticky závisí na tom, které hodnoty jsou zkoumány a tento vliv je konzistentní napříč dimenzemi osobní pohody. Zásadní je, že hodnotový typ moderuje, zda je shoda mezi jedincem a společností pozitivně nebo negativně spojena s osobní pohodou. Lidé, kteří mají vysoko umístěné hodnoty sebeřízení, stimulace a hédonismu a žijí v zemích a regionech, kde lidé v průměru sdílejí tyto hodnoty, vykazují nižší osobní pohodu ve srovnání s lidmi se shodou na průměrné a podprůměrné úrovni. Naproti tomu lidé, kteří si výrazně cení hodnot úspěchu, moci a bezpečí a žijí v zemi nebo regionu, kde lidé v průměru sdílejí tyto hodnoty, vykazují vyšší osobní pohodu. Navíc bylo zjištěno, že lidé, kteří si cení hodnoty stimulace na střední úrovni, vykazovali nejvyšší osobní pohodu.

Burroughs a Rindfleisch (2002) se ve své práci zaměřili na prozkoumání materialismu a subjektivní osobní pohody v kontextu dalších hodnot. Výzkum zahrnoval experimentální skupinu čítající 120 studentů vysokých škol a dotazníkové šetření s celkem 373 dospělými z USA. Na základě výsledků dochází k tomu, že materialismus je v negativním vztahu s kolektivně orientovanými hodnotami jako jsou rodinné nebo religiózní hodnoty. Zároveň je materialismus ve vztahu se zvýšeným konfliktem a stresem u jednotlivců, kteří mají vysokou úroveň kolektivně orientovaných hodnot, ale ne u těch, kteří mají nízkou úroveň kolektivně orientovaných hodnot. Podle

jejich pohledu dochází ke konfliktu hodnot, který způsobuje psychologické napětí a dochází ke sníženému vnímání osobní pohody.

5.3 Sebedeterminační teorie a proměnné

Sebedeterminační teorie poskytuje jedno možné vysvětlení, které stojí za negativním vlivem materialismu na osobní pohodu z pohledu základních psychologických potřeb. Podle teorie uspokojování základních psychologických potřeb autonomie, kompetence a příslušnosti, které jsou označovány jako růstové tendence, má pozitivní vliv na naši osobní pohodu. Uspokojování těchto růstových tendencí se děje prostřednictvím vnitřně motivovaného jednání, které umožňuje duchovní růst a rozvoj. Vnitřně motivované chování je v protikladu s chováním motivovaným z vnějšku, které se zaměřuje na odměny jako je bohatství nebo uznání. Chování motivované z vnějšku brání schopnosti jednotlivce uspokojovat své základní psychologické potřeby, což vede ke zhoršení osobní pohody. Materialistické hodnoty, které vedou člověka k dosažení bohatství a postavení, jsou zapříčiněny pouze z vnějšku motivovaným chováním (Ryan & Deci, 2017; Richins, 2017).

Zdá se, že výzkumy, které se zabývají problematikou vztahu mezi osobní pohodou a vnitřně / z vnějšku motivovaným chováním, podporují výše zmíněný koncept. Deci, Costner a Ryan (1999) v metaanalýze zahrnující 128 studií zkoumali účinky vnějších odměn na vnitřní motivaci. Z výsledků vyplývá, že vnější odměny měly významný negativní vliv na vnitřní motivaci. Zároveň lidé, kteří byli hnáni vnějšími motivy uváděli výrazně menší požitek a zájem o své aktivity.

Tsang a kol. (2014) ve své práci zahrnující 246 vysokoškolských studentů marketingu zjistili, že materialisté jsou zčásti méně šťastní, protože je pro ně těžší být vděčnými za to, co mají. Tato nižší míra vděčnosti je spojena s negativním vlivem na uspokojování základních lidských potřeb, které jsou nutné k tomu, aby jedinci prosperovali.

Wang, Liu, Liang a Song (2017) provedli longitudinální studii, která byla zaměřena na prověření, jak materialismus nepřímo ovlivňuje osobní pohodu a depresi prostřednictvím uspokojení základních psychologických potřeb. Data byla sesbírána od čínských studentů ve třech vlnách po šesti měsících a celkem 565 účastníků dokončilo

všechny tři dotazníky. Z výsledků vyplývá, že uspokojení základních psychologických potřeb mělo mediační účinek materialismu na osobní pohodu a depresi. Konkrétně materialismus zhoršuje uspokojení psychologických potřeb jednotlivců a následně snižuje subjektivní osobní pohodu a zvyšuje depresi.

Morrison a Weckroth (2017) se rozhodli prověřit vliv života v metropolitním regionu Helsinky, oproti ostatním částem Finska a zastávaných hodnot na osobní pohodu. V rámci práce byla využita data ze šestého kola European Social Survey (ESS) z roku 2012. Přestože ve velkém množství zemí je největší metropole hlavním motorem zaměstnanosti a růstu, jejich obyvatelé uvádějí nižší úroveň osobní pohody než ti žijící v menších městech a vesnicích. Toto obecné zjištění se projevuje v mnoha rozvinutých ekonomikách a v rámci výzkumu došli ke stejnému závěru také ve Finsku. Kromě toho v souladu se sebedeterminační teorií zaznamenali očekávaný negativní vztah mezi osobní pohodou a zaměřením se na vnější hodnoty. V této souvislosti bylo zjištěno, že populace v metropolitním regionu Finska se skládá z jedinců s vnějšími a osobně zaměřenými hodnotami jako jsou moc a úspěch. Naproti tomu obyvatelé mimo metropoli se častěji ztotožňovali s vnitřně nebo sociálně zaměřenými hodnotami jako je benevolence a konformita, přičemž obojí pozitivně koreluje s osobní pohodou.

Sagiv a Schwartz (2000) vytvořili jeden z prvních výzkumů propojující sebedeterminační teorii a Schwartzův hodnotový systém. Jak již bylo v předchozí podkapitole zmíněno, podle jejich pohledu hodnoty sebeřízení, benevolence, univerzalizmu, úspěchu a stimulace by měly být vnitřně motivované, prorůstové a podporovat osobní pohodu. Naopak hodnoty konformity, tradice, bezpečí a moci by měly být motivované z vnějšku, deficitní a osobní pohodu snižovat.

Sortheix a Schwartz (2017) vytvořili rozšiřující model vycházející ze Schwartz (2012), podle kterého dvě charakteristiky hodnot určují, zda tato hodnota podporuje nebo narušuje osobní pohodu. Každá hodnota má sociální nebo osobní zaměření, ale také vyjadřuje orientaci prorůstovou nebo zaměřenou na vlastní ochranu. Podle předpokladu hodnoty orientované na růst (tj. relativně bez úzkosti) zvyšují osobní pohodu, protože vedou k seberealizaci a uspokojují potřeby autonomie, příbuznosti a kompetence. Naopak hodnoty orientované na vlastní ochranu (tj. založené na úzkosti) odrážejí vnímanou potřebu předcházet hrozbám a nejistotě nebo se s nimi vypořádat.

Tyto hodnoty jsou v rozporu se seberealizací, a proto se předpokládá, že snižují osobní pohodu. Dále předpokládají, že hodnoty s osobním zaměřením zvyšují osobní pohodu, protože nutí jedince k seberealizaci a snaze o osobní úspěch a zisky. Naopak hodnoty se sociálním zaměřením snižují osobní pohodu, protože vyvolávají obavy o problémy, potřeby a očekávání druhých.

Na základě teorie autoři předpokládají, že hodnoty zaměřené na otevřenost vůči změně budou podporovat osobní pohodu, protože kombinují růstovou orientaci a osobní zaměření. Hodnoty zaměřené na zachování budou negativně ovlivňovat osobní pohodu, protože kombinují orientaci zaměřenou na vlastní ochranu a společnost. U ostatních hodnot se předpokládá, že jsou ve vztahu k osobní pohodě méně konzistentní, protože kombinují orientaci a zaměření s opačnými důsledky pro osobní pohodu. U hodnot úspěchu a univerzalizmu se nepředpokládá přímá souvislost s osobní pohodou, u moci je očekáván negativní vztah a u benevolence pozitivní vztah.

Při analyzování byly použity reprezentativní data z 35 zemí z třech kol European Social Survey (ESS). Výsledky vyšly podle teoretických předpokladů pro všechny hodnoty, nicméně korelace byly moderovány mírou rovnostářství v rámci dané země.

Empirická část

6 Cíle výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy

Teoretická část práce měla za cíl poskytnout podklady, z kterých bude možné čerpat v empirické části práce. Kapitoly byly věnovány oblastem hodnot, materialismu, osobní pohodě a sebedeterminační teorii. Část věnovaná výzkumům měla za cíl pochopení a propojení jednotlivých oblastí.

Otázkou, jak dosáhnout štěstí se lidstvo zaobírá již od starověku. Přístup ke studiu štěstí a osobní pohodě jedince se však s dobou postupně mění. Mnoho výzkumů se snaží zjistit a odpovědět na otázku, jaké mechanismy a faktory jsou důležité pro zvyšování nebo snižování osobní pohody. Může se jednat o faktory sociální, ekonomické, osobnostní, kulturní nebo jiné. V našem výzkumu jsme se zaměřili na materialismus popsany Richinsovou, hodnotovými orientacemi dle Schwartze a jejich predikční schopnost vzhledem k subjektivní osobní pohodě dle Dienera. Pro teoretické ukotvení vzájemného působení byla použita sebedeterminační teorie, kterou popsali Deci a Ryan.

Prvním cílem výzkumu je prověřit a potvrdit vztah mezi materialistickou hodnotovou orientací a osobní pohodou. Výsledky studií opakovaně naznačují, že materialistická hodnotová orientace je spojena s nižší osobní pohodou. Přesto však existuje i pohled, že za určitých okolností spojených s chudobou a zajištěním základních životních potřeb, může mít materialismus i pozitivní dopad. Sebedeterminační teorie poskytuje jeden z možných pohledů, proč materialismus může negativně působit na osobní pohodu. Materialistické hodnoty, které vedou člověka k dosažení bohatství a postavení, mají za následek čistě z vnějšku motivované chování, které brání schopnosti jednotlivce uspokojovat své základní psychologické potřeby, což vede ke zhoršení osobní pohody.

VO1: Existuje vztah mezi materialistickou hodnotovou orientací a subjektivní osobní pohodou?

H1: Čím vyšší je materialistická hodnotová orientace, tím nižší je subjektivní osobní pohoda.

Druhým cílem je prověřit vztah mezi subjektivní osobní pohodou a základními hodnotami podle Schwartze. Schwartz a Bilsky (1987) vytvořili model hodnot, který se stal postupně zlatým standardem ve výzkumu hodnotové orientace a byl následně několikrát upravován (Schwartz, 1992; Schwartz et al., 2012). Náš výzkum navazuje na teoretickou koncepci, kterou vytvořil Sortheix a Schwartz (2017). Pomocí sebedeterminační teorie popisují mechanismy, na jejichž základě jednotlivé hodnoty podporují nebo narušují subjektivní osobní pohodu. Hodnoty zaměřené na otevřenost vůči změně a zachování nám dávají jasnou teoretickou představu o jejich působení na osobní pohodu. Soubor motivací, které jsou základem hodnot sebetranscendence a sebezprosažení jsou však komplexnější, protože mají podle teorie pro osobní pohodu opačné důsledky. Z toho vyplývá, že jejich vztah k osobní pohodě by měl být komplexnější, protože dochází k vzájemnému působení. Pro výsledné působení jsou porovnávány podpůrné a negativně ovlivňující tendence u jednotlivých hodnot.

VO2: Existuje vztah mezi hodnotami a subjektivní osobní pohodou?

H2a: Čím vyšší je hodnota otevřenosti vůči změně, tím vyšší je subjektivní osobní pohoda.

H2b: Čím vyšší je hodnota zachování, tím nižší je subjektivní osobní pohoda.

Sebetranscendence:

H2c: Hodnota univerzalizmu nemá vztah se subjektivní osobní pohodou.

H2d: Čím vyšší je hodnota benevolence, tím vyšší je subjektivní osobní pohoda.

Sebezprosažení:

H2e: Hodnota úspěchu nemá vztah se subjektivní osobní pohodou.

H2f: Čím vyšší je hodnota moci, tím nižší je subjektivní osobní pohoda.

Třetím cílem je zjistit, zda mezi materialistickou hodnotovou orientací a dalšími hodnotami podle Schwartze můžeme najít nějaký vztah. Předpoklady vychází z teorie a předchozích výzkumů, mezi které patří Schwartz (1992), Burroughs a Rindfleisch (2002) nebo Richins a Dawson (1992). Podle toho očekáváme, že hodnoty sebezprosažení a hédonismu by měli být materialistickým hodnotám nejbližší, zatímco sebetranscendetní hodnoty by s materialistickými hodnotami měly být v konfliktu.

VO3: Existuje vztah mezi materialistickou hodnotovou orientací a dalšími hodnotami?

H3a: Čím vyšší je hodnota sebeprosazení, tím vyšší je materialistická hodnotová orientace.

H3b: Čím vyšší je hodnota sebetranscendence, tím nižší je materialistická hodnotová orientace.

H3c: Hodnota zachování nemá vztah s materialistickou hodnotovou orientací.

H3d: Hodnota otevřenosti vůči změně nemá vztah s materialistickou hodnotovou orientací.

Čtvrtým cílem je prověřit vztah mezi hodnotovou orientací a místem, kde jedinec žije. Navazujeme na výzkum Morrisona a Weckrotha (2017) v našem prostředí a očekáváme, že jedinci žijící v hlavním městě budou zastávat spíše z vnějšku motivované hodnoty a zaměřené na jedince, zatímco lidé žijící mimo hlavní město budou spíše zastávat vnitřně motivované hodnoty a zaměřené na společnost. Nad rámec předchozího výzkumu předpokládáme, že materialistické hodnoty budou obyvatelé hlavního města vyznávat více než lidé mimo hlavní město.

VO4: Existuje vztah mezi místem, kde jedinec žije a zastávanými hodnotami?

H4a: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu sebeprosazení více než lidé žijící mimo hlavní město.

H4b: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu materialismu více než lidé žijící mimo hlavní město.

H4c: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu sebetranscendence méně než lidé žijící mimo hlavní město.

H4d: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu otevřenosti vůči změně více než lidé žijící mimo hlavní město.

H4e: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu zachování méně než lidé žijící mimo hlavní město.

Pátým cílem je prověřit vztah mezi místem, kde lidé žijí a osobní pohodou v kontextu zastávaných hodnot. Otázka navazuje na předchozí výzkumnou otázku. Vychází z výzkumů, které provedli Morrison a Weckroth (2017) nebo Okulicz-Kozaryn a Mazelis (2018). Podle některých zjištění lidé v největších městech zažívají nižší míru subjektivní osobní pohody a existují různé předpoklady, proč tomu tak může být. V naší práci se pokusíme zjistit, zda platí tento vztah také v našem prostředí.

VO5: Existuje vztah mezi místem, kde lidé žijí a osobní pohodou?

H5: Obyvatelé hlavního města vykazují nižší subjektivní osobní pohodu než lidé žijící mimo hlavní město.

7 Metody

V následující kapitole se práce zabývá metodou sběru dat a způsobem, jakým byli účastníci do výzkumu vybráni. Popsány jsou základní informace o výběrovém souboru a podrobně jsou rozebrány jednotlivé části testové baterie a proces, kterým bylo s daty následně pracováno.

7.1 Sběr dat

Dotazník byl vytvořen ve volně přístupné internetové aplikaci *Google Forms* a rozesílán přes automaticky vytvořený odkaz. Potenciální respondenti byli osloveni následujícími způsoby: 1) vytvoření nového příspěvku a osobní oslovení na sociální síti Facebook. 2) zaslání žádosti na vybrané emailové adresy. Součástí žádosti o vyplnění dotazníku byly stručné informace o výzkumu a odkaz na dotazník. Cílovou populací byli lidé žijící v České republice a výzkumným vzorkem ti, kteří na základě žádosti otevřeli odkaz a dotazník vyplnili. Pro výzkum byla zvolena strategie nepraviděpodobnostního výběru vzorku kombinující samovýběr, příležitostný výběr a metodu sněhové koule. Výhodou vybrané strategie je, že docílíme potenciálního oslovení velkého množství respondentů, nevýhodou nepraviděpodobnostního výběru je nereprezentativnost vzorku. Předpokladem pro účast na výzkumu bylo porozumění textu v českém jazyce. Součástí dotazníku bylo také poučení o dobrovolnosti, anonymitě a souhlas s použitím poskytnutých dat pro účely diplomové práce.

7.2 Výzkumný soubor

V rámci diplomové práce se dotazníku zúčastnilo celkem 148 respondentů žijících v České republice. Ve výzkumu bylo zastoupeno 40 mužů (27,0%) a 108 žen (73,0%). Dotazníku se tak zúčastnilo téměř 3x více žen než mužů a věk participantů se pohyboval v rozmezí od 19 do 76 let. Průměrný věk respondentů byl 36,83 let ($SD=11,40$), kdy u mužů byl průměrný věk 37,51 let ($SD=11,10$) a průměrný věk žen byl 36,58 let ($SD=11,55$). Zastoupení souboru podle jednotlivých věkových skupin můžeme nalézt v Tab. 2. Pro účely diplomové práce bylo dále zjišťováno, v jak velké obci respondenti žijí. Rozložení respondentů podle velikosti obce můžeme nalézt v Tab. 3.

Tab. 2 Rozložení respondentů podle věkových skupin

	N	%
19-29	48	32,4
30-39	43	29,1
40-49	40	27,0
50-76	17	11,5
Celkem	148	100,0

Tab. 3 Velikost obce ve které jedinci žijí

	N	%
Obec s méně než 5 000 obyvateli	26	17,6
Obec s počtem 5 001 - 20 000 obyvatel	24	16,2
Obec s počtem 20 001 - 50 000 obyvatel	15	10,1
Obec s počtem 50 001 - 100 000 obyvatel	10	6,8
Obec s počtem 100 001 - 500 000 obyvatel	18	12,2
Obec s více než 500 000 obyvateli	55	37,2
Celkem	148	100,0

7.3 Metody

Pro účely výzkumu v rámci diplomové práce byla vytvořena testová baterie, skládající se z pěti částí. Byly zjišťovány základní demografické údaje. Baterie obsahovala dotazník na zjišťování hodnot *Portrait Values Questionnaire* (PVQ), materialistická hodnotová orientace byla zjišťována pomocí *Material Values Scale* (MSV) a subjektivní osobní pohoda pomocí *Satisfaction with Life Scale* (SWLS) a *Scale of Positive and Negative Experience* (SPANE).

7.3.1 Portrait Values Questionnaire

Preference zastávaných hodnot a hodnotové orientace byla měřena pomocí dotazníku *Portrait Values Questionnaire* (PVQ), kterou vytvořil Schwartz a kol. (2001). V současnosti se jedná o jeden z nejpoužívanějších nástrojů k měření hodnotové orientace. Dotazník vychází ze Schwartzovy teorie základních hodnot (Schwartz, 1992), která vysvětluje vztahy mezi hodnotami na základě kruhové struktury. V češtině je také používán název *Dotazník hodnotových portrétů*.

Postupně bylo vytvořeno několik verzí dotazníku – SVS, PVQ-RR, PVQ plná verze obsahující 40 položek a zkrácená verze, která má 21 položek. V naší práci byla použita zkrácená verze PVQ21, která byla vytvořena pro účely European Social Survey (ESS). Použitý dotazník byl přeložen do 35 jazyků a vytvořena byla také česká verze zahrnující verzi pro muže a ženy (Schwartz, 2021). V našem výzkumu byly tyto verze sloučeny do jedné, se zachováním oslovení pro obě pohlaví.

Úkolem respondenta bylo na základě stručného popisu osob vyjádřit, jak moc se mu daná osoba podobá (např. „*Je pro něj/ni důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.*“). Respondenti odpovídali na šestibodové Likertově škále značené od 1 (velmi se mi podobá) po 6 (vůbec se mi nepodobá). Každá položka se vztahuje k určité hodnotě podle Schwartzova konceptu. Celkem koncept obsahuje deset hodnot a čtyři hodnoty vyššího řádu. Mezi hodnoty patří univerzalizmus (položky C, H, S), benevolence (L, R), konformita (G, P), tradice (I, T), bezpečí (E, N), moc (B, Q), úspěch (D, M), hédonismus (J, U), stimulace (F, O) a sebeřízení (A, K). Hodnoty vyššího řádu získáme zprůměrováním příbuzných hodnot nižšího řádu. Sebetransecendenci jako průměr hodnot univerzalizmu a benevolence. Sebeprosazení jako průměr hodnot úspěchu a moci. Otevřenost vůči změně jako průměr hodnot sebeřízení, stimulace a hédonismu. Zachování jako průměr hodnot bezpečí, konformity a tradice (Schwartz, 2003; Schwartz, 2021). Podle výsledků studie ESS21 je reliabilita jako vnitřní konzistence pomocí Cronbachova koeficientu alfa průměrně 0,57 a podle jednotlivých hodnot mezi 0,41 – 0,7. V našem výzkumu se pohyboval Cronbachův koeficient alfa od 0,23 u hodnoty moc po 0,79 u hodnoty stimulace. Průměrná hodnota Cronbachova koeficientu alfa byla v našem výzkumu 0,49. Přes nízkou vnitřní konzistenci autor uvádí, že to není překvapivé, protože položky byly vybrány tak, aby pokryly různé pojmové složky hodnoty, ne aby nadbytečně měřily jediný pojem (Schwartz, 2003).

7.3.2 Material Values Scale

Úroveň materialistické hodnotové orientace byla měřena pomocí *Material Values Scale* (MSV). Škála byla vytvořena autory Richinsová a Dawson v roce 1992 a v češtině se můžeme setkat také s názvem *Škála materialistických hodnot*. Celkem obsahuje 18

položek a vytvořeny byly také zkrácené 15ti, 9ti, 6ti a 3 položkové verze (Richins, 2004). V našem výzkumu byla použita zkrácená 9ti položková verze škály.

Vzhledem k tomu, že škála nemá oficiální český překlad, rozhodli jsme se prověřit překlady z jiných diplomových prací a porovnali je s originální verzí v anglickém jazyce. Vybrání nejvhodnějšího překladu bylo konzultováno s rodilým mluvčím.

Respondent má vyjádřit míru souhlasu s nabídnutým tvrzením (např. „*Můj život by byl lepší, kdybych vlastnil/a některé věci, které nemám.*“). Pomocí MSV zjišťujeme tři dimenze materialismu – ústřednost (položky 5, 8, 9), štěstí (1, 3, 4) a úspěch (2, 6, 7), kde je položka 9 reverzně skórována. Jedná se o sebehodnotící škálu, kde jsou odpovědi zaznamenány na pěti bodové Likertově škále s výběrem možností od 1 (rozhodně nesouhlasím) do 5 (rozhodně souhlasím). Námi vybraná 9ti položková verze má přijatelné psychometrické vlastnosti při použití k měření materialismu na obecné úrovni (Richins, 2004). V našem výzkumu dosahovala reliabilita jako vnitřní konzistence pomocí Cronbachova koeficientu alfa hodnoty 0,859.

7.3.3 Satisfaction With Life Scale

Pro měření kognitivní složky subjektivní osobní pohody byla použita škála *Satisfaction With Life Scale* (SWLS). Vytvořili ji Diener, Emmons, Larsen a Griffin (1985) a v češtině ji můžeme znát jako *Škálu spokojenosti se životem*. Škála zjišťuje celkovou úroveň kognitivního posouzení životní spokojenosti a skládá se z pěti položek (např. „*Jsem se svým životem spokojený/á.*“ nebo „*Kdybych mohl/a žít svůj život znovu, téměř nic bych neměnil/a.*“). Respondent měl za úkol vybrat, nakolik souhlasí s uvedenými výroky na sedmi bodové škále Likertova typu od 1 (vůbec nesouhlasím) po 7 (zcela souhlasím). Rozsah skóre je mezi 5 a 35 a výsledný skór škály můžeme zařadit do 7 kategorií podle míry spokojenosti se životem. Možné intervaly jsou 5–9 bodů „zcela nespokojený“, 10–14 bodů „nespokojený“, 15–19 „mírně nespokojený“, 20 „neutrální“, 21–25 „mírně spokojený“, 26–30 „spokojený“, 31–35 „zcela spokojený“. Škála se ukázala jako validní a reliabilní nástroj měření životní spokojenosti, vykazující vysokou vnitřní konzistenci a reliabilitu a je vhodná pro použití u různých věkových skupin a populací (Diener et al., 1985). Z důvodu absence oficiální české adaptace byly porovnávány překlady závěrečných prací a výsledná verze konzultována s rodilým

mluvčím. Reliabilita jako vnitřní konzistence byla zjišťována pomocí Cronbachova koeficientu alfa a v našem výzkumu dosahovala hodnoty 0,851.

7.3.4 Scale of Positive and Negative Experience

Pro měření afektivní složky subjektivní osobní pohody byl použit *Scale of Positive and Negative Experience* (SPANE), který vytvořil Diener a kol. (2009). Jedná se o sebeposuzovací dotazník, který obsahuje celkem 12 položek, z toho 6 položek je zaměřeno na hodnocení pozitivních emocí (např. „*radostný*“ nebo „*spokojený*“) a 6 položek se soustředí na hodnocení negativních emocí (např. „*smutný*“ nebo „*nepříjemný*“). Po respondentovi se žádá, aby se zaměřil na své pocity a emoce, které zažíval v posledních čtyřech týdnech a vyhodnotil frekvenci jejich výskytu na Likertově škále v rozmezí od 1 (velmi zřídka nebo nikdy) po 5 (velmi často nebo stále). Z odpovědí můžeme získat celkem tři výstupy, které se zaměřují na výskyt pozitivních emocí (SPANE-P), výskyt negativních emocí (SPANE-N) a bilanční skór (SPANE-B), který vytvoříme odečtením výsledného skóre negativních emocí od výsledného skóre pozitivních emocí. Pohybuje se v intervalu od -24 (nejvíce nešťastný) až po 24 (nejvíce šťastný). Výsledný skór pozitivních i negativních emocí se pohybuje v rozmezí 6 až 30, kdy větší číslo reprezentuje vyšší úroveň prožívání dané emoce. Překlad do češtiny byl konzultován s rodilým mluvčím. V našem výzkumu reliabilita jako vnitřní konzistence pomocí Cronbachova koeficientu alfa dosahovala hodnoty 0,909 pro SPANE-P a 0,883 pro SPANE-N.

7.4 Proces analýzy dat

Pro zpracování a analýzu dat získaných pomocí Google Forms byly použity nástroje Google Sheets a Microsoft Excel 365 a následně byla data vyhodnocena v programu IBM SPSS Statistics verze 26. Před započítím statistické analýzy bylo nutné převést data z programu Google Sheets do programu SPSS a následně rekódovat reverzní položky a vytvořit nové proměnné tak, aby s nimi bylo možné dále statisticky pracovat. Součástí tohoto procesu byla transformace slovních proměnných na číselné, vytvoření kategorií pro věkové skupiny a vytvoření nových proměnných součtem nebo zprůměrováním položek podle návodu k používání jednotlivých dotazníkových metod.

Následně byla prověřena reliabilita jako vnitřní konzistence jednotlivých dotazníků pomocí Cronbachova koeficientu alfa. Všechny dotazníky vykazovaly dostatečnou vnitřní konzistenci, kromě dotazníku PVQ. Dotazník je opakovaně používán širokou odbornou veřejností a zdůvodnění nízké vnitřní konzistence škály je blíže vysvětleno v manuálu (Schwartz, 2003). V další části byly ze získaných a upravených dat zjišťovány deskriptivní statistiky. Pro samotné vyhodnocování hypotéz byly použity korelační koeficienty a t-test. Přestože většina proměnných nevykazovala na základě Kolmogorov-Smirnov a Shapiro-Wilk testu normální rozložení, vzhledem k velikosti souboru a s tím souvisejícího centrálního limitního teorému, byly použity parametrické metody testování.

8 Výsledky a jejich interpretace

Následující kapitola se bude věnovat popisným statistikám jednotlivých metod včetně grafického zobrazení. V další části dojde k vyhodnocení nastavených hypotéz naší práce.

8.1 Deskriptivní statistiky použitých metod

Výsledky dotazníku PVQ můžeme nalézt v Tab. 4. Na základě údajů se respondenti žijící v Praze i mimo Prahu nejvíce ztotožňovali s hodnotami benevolence, následovanými hodnotami univerzalizmu, které tvoří dohromady sebetranscendenci, jakožto hodnotu vyššího řádu a také hodnotou sebeřízení. Naopak nejnižší míra podobnosti s respondenty byla s hodnotami moc a úspěch, které dohromady tvoří hodnotu vyššího řádu sebezprosazení a hodnotami konformity a stimulace.

Tab. 4 Popisné statistiky PVQ – hodnoty nižšího řádu

	Mimo hlavní město (N=93)		Praha (N=55)		Celkem (N=148)	
	M	SD	M	SD	M	SD
Univerzalizmus	2,03	0,61	2,09	0,83	2,05	0,70
Benevolence	1,95	0,72	1,97	0,78	1,96	0,74
Konformita	3,44	1,08	3,70	1,24	3,54	1,14
Tradice	2,62	0,92	3,04	1,01	2,77	0,97
Bezpečí	2,42	1,06	2,64	1,26	2,50	1,14
Moc	4,01	0,92	3,65	1,14	3,88	1,02
Úspěch	3,65	1,20	3,15	1,25	3,47	1,24
Hédonismus	3,01	1,13	2,65	1,05	2,88	1,11
Stimulace	3,68	1,28	3,25	1,11	3,52	1,23
Sebeřízení	2,17	1,05	2,08	0,89	2,14	0,99

Hodnoty vyššího řádu a jejich popisné statistiky můžeme nalézt v Tab. 5. Z nich můžeme vyčíst, že respondenti v hlavním městě i mimo něj se nejvíce ztotožňovali se sebetranscendentními hodnotami, a naopak nejméně s hodnotami sebezprosazení. V opačném pořadí preference mezi skupinami byly hodnoty otevřenosti vůči změně a zachování. Největší rozdíl mezi skupinami můžeme nalézt u hodnot sebezprosazení, a naopak nejnižší u sebetranscendentních hodnot.

Tab. 5 Popisné statistiky PVQ – hodnoty vyššího řádu

	Mimo hlavní město (N=93)		Praha (N=55)		Celkem (N=148)	
	M	SD	M	SD	M	SD
Sebetranscendence	1,99	0,57	2,03	0,71	2,01	0,62
Sebeprosazení	3,83	0,90	3,40	1,05	3,67	0,98
Otevřenost vůči změně	2,96	0,87	2,66	0,80	2,85	0,86
Zachování	2,83	0,76	3,12	0,94	2,94	0,84

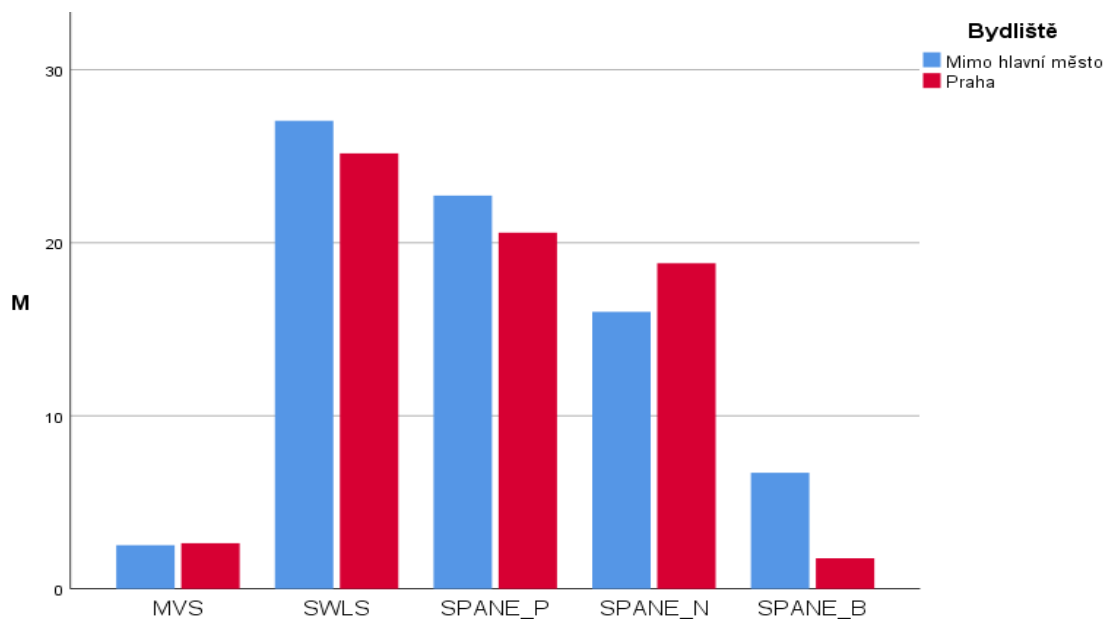
Výsledky deskriptivních statistik pro dotazníky MVS, SWLS a SPANE najdeme v Tab. 6 a Grafu 1. U dotazníku MVQ můžeme předpokládat, že respondenti v obou skupinách přikládají hodnotě materialismu o něco nižší význam, kdy hodnota 3 značí neutrální postoj a hodnota 1 značí nejnižší možnou míru zastávané materialistické hodnotové orientace.

Kognitivní složka subjektivní osobní pohody měřená pomocí dotazníku SWLS u skupiny osob žijících mimo hlavní město spadá do intervalu 26-30 bodů, který značí „spokojenost“ se svým životem. Skupina žijící v hlavním městě spadá do intervalu 21-25 bodů, který je označen jako „mírně spokojený“ se svým životem. Lidé mimo hlavní město prožívají průměrně větší spokojenost se svým životem než lidé žijící v Praze.

Hodnoty pro pozitivní a negativní afektivitu měřené dotazníkem SPANE se pohybují v rozmezí 6-30. Větší číslo reprezentuje vyšší úroveň prožívání dané emoce. Bilanční skóre, který od sebe odečítá pozitivní a negativní afektivitu se pohybuje v intervalu od -24 (nejvíce nešťastný) až po 24 (nejvíce šťastný). Pozitivní a negativní afektivní složka subjektivní osobní pohody nám říká, že lidé žijící mimo hlavní město prožívali v posledních 4 týdnech průměrně více pozitivních pocitů než lidé žijící v Praze a zároveň méně negativních pocitů než lidé žijící v Praze.

Tab. 6 Popisné statistiky škál MVS, SWLS a SPANE

	Mimo hlavní město (N=93)		Praha (N=55)		Celkem (N=148)	
	M	SD	M	SD	M	SD
MVS	2,52	0,72	2,64	0,90	2,56	0,79
SWLS	27,04	4,69	25,16	5,86	26,34	5,22
SPANE_P	22,72	4,48	20,58	4,50	21,93	4,59
SPANE_N	16,01	4,80	18,82	4,88	17,05	5,00
SPANE_B	6,71	8,47	1,76	8,38	4,87	8,74

Graf 1 Porovnání průměrných hodnot škál MVS, SWLS a SPANE podle bydliště

8.2 Prověření hypotéz a prezentace výsledků výzkumu

Následující část bude rozčleněna podle výzkumných otázek, kdy prověříme a vyhodnotíme námi stanovené hypotézy.

8.2.1 Materialismus a subjektivní osobní pohoda

Naše první výzkumná otázka měla za cíl zjistit, zda existuje vztah mezi materialistickou hodnotovou orientací a subjektivní osobní pohodou.

H1: Čím vyšší je materialistická hodnotová orientace, tím nižší je subjektivní osobní pohoda.

Pro ověření hypotézy H1 byl použit Pearsonův korelační koeficient. Výsledné hodnoty vzájemných korelací nalezneme v Tab. 7. Z výsledků vychází, že mezi

kognitivní složkou subjektivní osobní pohody měřenou dotazníkem SWLS a materialistickou hodnotovou orientací měřenou dotazníkem MVS byl zjištěn statisticky významný vztah ($r=-,304$; $p<0,001$), kde vyšší míra materialistické hodnotové orientace měla vztah s nižší úrovní kognitivní složky subjektivní osobní pohody. Tento vztah podle Evanse (1996) můžeme považovat za slabý.

Mezi pozitivní a negativní afektivní složkou subjektivní osobní pohody měřenou dotazníkem SPANE a materialistickou hodnotovou orientací byl nalezen očekávaný vztah dle stanovené hypotézy, který však nedosahuje dostatečné míry statistické významnosti. Zároveň můžeme zaznamenat, že mezi kognitivní a afektivní složkou osobní pohody existují statisticky významné vztahy. **Hypotézu H1 přijímáme pro kognitivní složku subjektivní osobní pohody.**

Tab. 7 Korelační matice materialismu a složkami subjektivní osobní pohody

	1	2	3	4	5
1. MVS	1				
2 SPANE_P	-,126	1			
3. SPANE_N	,139	-,660**	1		
4. SPANE_B	-,146	,903**	-,919**	1	
5. SWLS	-,304**	,463**	-,228**	,373**	1

**Korelace je signifikantní na 0,01 hladině významnosti.

8.2.2 Hodnoty a subjektivní osobní pohoda

Druhá výzkumná otázka byla zaměřena na prověření vztahu mezi hodnotovou orientací podle Schwartzova teoretického modelu a subjektivní osobní pohodou. Pro ověření hypotéz H2a až H2f byl použit Pearsonův korelační koeficient, jehož hodnoty můžeme nalézt v Tab. 8 pro hodnoty nižšího řádu a v Tab. 9. pro hodnoty vyššího řádu. Pro lepší interpretaci výsledků korelační analýzy byly Schwartzovy hodnoty reverzně kódovány, tak aby vyšší hodnota znamenala vyšší podobnost s danou osobou.

Tab. 8 Korelační matice pro proměnné hodnot nižšího řádu a subjektivní osobní pohody

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. SPANE_P	1												
2. SPANE_N	-,660**	1											
3. SWLS	,463**	-,228**	1										
4. Univerzalismus	,089	-,061	,177*	1									
5. Benevolence	,154	-,010	,222**	,510**	1								
6. Konformita	-,076	,062	,049	,099	,218**	1							
7. Tradice	,048	,026	,073	,274**	,509**	,412**	1						
8. Bezpečí	-,111	,099	,058	,170*	,216**	,471**	,318**	1					
9. Moc	-,024	,189*	-,149	-,092	-,124	,087	-,121	-,047	1				
10. Úspěch	-,037	,197*	,008	-,106	-,031	-,038	-,274**	,019	,498**	1			
11. Hédonismus	,088	,176*	-,037	-,046	,066	-,121	-,014	-,194*	,373**	,267**	1		
12. Stimulace	,066	,095	-,009	0,132	,075	-,315**	-,123	-,339**	,286**	,234**	,513**	1	
13. Sebeřízení	,138	-,038	-,016	0,106	,077	-,178*	-,079	-,190*	,088	,124	,163*	,454**	1

**Korelace je signifikantní na 0,01 hladině významnosti.

*Korelace je signifikantní na 0,05 hladině významnosti.

Tab. 9 Korelační matice pro proměnné hodnot vyššího řádu a subjektivní osobní pohody

	1	2	3	4	5	6	7
1. SPANE_P	1						
2. SPANE_N	-,660**	1					
3. SWLS	,463**	-,228**	1				
4. Sebetranscendence	,141	-,040	,230**	1			
5. Sebeprosazení	-,035	,224**	-,072	-,114	1		
6. Otevřenost vůči změně	,123	,107	-,026	,103	,347**	1	
7. Zachování	-,066	,082	,076	,359**	-,086	-,304**	1

**Korelace je signifikantní na 0,01 hladině významnosti.

H2a: Čím vyšší je hodnota otevřenosti vůči změně, tím vyšší je subjektivní osobní pohoda.

Z výsledných hodnot Pearsonova korelačního koeficientu vyplývá, že mezi hodnotou otevřenosti vůči změně a kognitivní i afektivní složkou subjektivní osobní pohody není statisticky signifikantní vztah. Zatímco u kognitivní složky byl vztah téměř nulový, tak u afektivní složky vyšší míra hodnoty otevřenosti vůči změně byla ve vztahu s vyšší mírou pozitivních pocitů, ale také negativních pocitů. Vztahy však nebyly statisticky

významné. Pokud bychom se podívali na jednotlivé hodnoty nižšího řádu, zahrnující sebeřízení, stimulaci a hédonismus, tak velmi slabý statisticky signifikantní vyšel pouze vztah hédonismu a negativní afektivity ($r=,179$; $p<0,05$), což značí že vyšší míra hédonismu je ve vztahu s vyšší mírou negativních pocitů. Na základě výsledků **hypotézu H2a zamítáme.**

H2b: Čím vyšší je hodnota zachování, tím nižší je subjektivní osobní pohoda.

Hodnota Pearsonova korelačního koeficientu pro vztah mezi hodnotou zachování a kognitivní a afektivní složkou subjektivní osobní pohody nedosahuje statisticky signifikantních hodnot. Stejně tak nebyly nalezeny statisticky významné vztahy ani u jednotlivých hodnot nižšího řádu – tradicí, bezpečím a konformitou. Nejvyšší korelace byla nalezena mezi hodnotou bezpečí a pozitivní afektivitou. Vyšší hodnota bezpečí měla vztah s nižším množstvím pozitivních emocí. Hodnoty nejsou statisticky signifikantní. **Hypotézu H2b zamítáme.**

Sebetranscendence:

H2c: Hodnota univerzalizmu nemá vztah se subjektivní osobní pohodou.

Z výsledků korelační matice vyplývá, že mezi hodnotou univerzalizmu a kognitivní složkou subjektivní osobní pohody je velmi slabý statisticky významný vztah ($r=,177$; $p<0,05$). Ten značí, že vyšší míra univerzalizmu byla ve vztahu s vyšší mírou kognitivní složky subjektivní osobní pohody. U afektivní složky subjektivní osobní pohody byl vztah podle předpokladu statisticky nesignifikantní. **Hypotézu H2c přijímáme pro afektivní složku subjektivní osobní pohody.**

H2d: Čím vyšší je hodnota benevolence, tím vyšší je subjektivní osobní pohoda.

Mezi hodnotou benevolence a kognitivní složkou subjektivní osobní pohody byl nalezen slabý signifikantní vztah ($r=,222$; $p<0,01$). Vyšší úroveň benevolence byla ve vztahu s vyšší mírou kognitivní složky subjektivní osobní pohody. Afektivní složka subjektivní osobní pohody neměla statisticky signifikantní vztah se subjektivní osobní pohodou. **Hypotézu H2d přijímáme pro kognitivní složku subjektivní osobní pohody.**

Sebeprosazení:

H2e: Hodnota úspěchu nemá vztah se subjektivní osobní pohodou.

Mezi hodnotou úspěchu a negativní afektivní složkou subjektivní osobní pohody byl nalezen slabý až velmi slabý statisticky signifikantní vztah ($r=-,197$; $p<0,05$), což znamená, že vyšší míra hodnoty úspěchu má vztah s vyšší mírou negativních pocitů. Kognitivní a pozitivní afektivní složka subjektivní osobní pohody nebyla statisticky signifikantní. **Hypotézu H2e přijímáme pro kognitivní a pozitivní afektivní složku subjektivní osobní pohody.**

H2f: Čím vyšší je hodnota moci, tím nižší je subjektivní osobní pohoda.

Mezi hodnou moci a negativní afektivní složkou subjektivní osobní pohody byl nalezen velmi slabý statisticky signifikantní vztah ($r=-,189$; $p<0,05$), což znamená, že vyšší míra hodnoty úspěchu má vztah s vyšší mírou negativních pocitů. Kognitivní a pozitivní afektivní složka subjektivní osobní pohody nebyla statisticky signifikantní, ačkoliv kognitivní složka měla poměrně vysoký očekávaný vztah. **Hypotézu H2f přijímáme pro negativní afektivní složku subjektivní osobní pohody.**

8.2.3 Hodnoty a materialismus

Třetí výzkumná otázka měla za cíl prověřit vztah mezi hodnotovou orientací podle Schwartzova modelu a materialistickou hodnotovou orientací. K vyhodnocení hypotéz H3a – H3c byl použit Pearsonův korelační koeficient. Výsledné hodnoty můžeme nalézt v Tab. 10 pro hodnoty vyššího řádu a v Tab. 11 pro hodnoty nižšího řádu.

Tab. 10 Korelace pro proměnné materialismu a hodnot vyššího řádu

	MVS
Sebetranscendence	-,131
Sebeprosazení	,446**
Otevřenost vůči změně	,321**
Zachování	-,062

**Korelace je signifikantní na 0,01 hladině významnosti.

Tab. 11 Korelace pro proměnné materialismu a hodnot nižšího řádu

	MVS
Univerzalismus	-,121
Benevolence	-,107
Konformita	-,026
Tradice	-,131
Bezpečí	,000
Moc	,405**
Úspěch	,371**
Hédonismus	,331**
Stimulace	,232**
Sebeřízení	,174*

**Korelace je signifikantní na 0,01 hladině významnosti.

*Korelace je signifikantní na 0,05 hladině významnosti.

H3a: Čím vyšší je hodnota sebeprosazení, tím vyšší je materialistická hodnotová orientace.

Mezi hodnotou sebeprosazení a materialistickou hodnotovou orientací byl nalezen středně velký statisticky významný vztah ($r=,446$; $p<0,001$). Ten značí, že vyšší hodnota sebeprosazení má vztah s vyšší materialistickou hodnotovou orientací. Úspěch i moc jakožto hodnoty nižšího řádu jsou statisticky signifikantní. **Hypotézu H3a přijímáme.**

H3b: Čím vyšší je hodnota sebetranscendence, tím nižší je materialistická hodnotová orientace.

Mezi hodnotou sebetranscendence a materialistickou hodnotovou orientací existuje očekávaný vztah, který však nedosahuje statisticky signifikantní hodnoty. **Hypotézu H3b zamítáme.**

H3c: Hodnota zachování nemá vztah s materialistickou hodnotovou orientací.

Mezi hodnotou zachování a materialistickou hodnotovou orientací nebyl nalezen statisticky signifikantní vztah. **Hypotézu H3c přijímáme.**

H3d: Hodnota otevřenosti vůči změně nemá vztah s materialistickou hodnotovou orientací.

Mezi hodnotou otevřenosti vůči změně a materialistickou hodnotovou orientací byl nalezen statisticky signifikantní vztah ($r=,321$, $p<0,01$), který značí, že vyšší hodnota otevřenosti vůči změně je ve vztahu s vyšší úrovní materialistické hodnotové orientace.

Hypotézu H3d zamítáme.

8.2.4 Hodnoty a bydliště

Čtvrtá výzkumná otázka se zabývala vztahem mezi tím, kde jedinec žije a zastávanými hodnotami. K vyhodnocení hypotéz byl použit dvouvýběrový t-test, kterým prověřujeme, zda existuje rozdíl mezi skupinou žijící v Praze a mimo hlavní město.

H4a: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu sebeprosazení více než lidé žijící mimo hlavní město.

Výsledky dvouvýběrového t-testu, nalezneme v Tab. 12. Levenův test prokázal shodnost rozptylů obou skupin. Na základě výsledků t-testu byl nalezen statisticky signifikantní rozdíl v zastávané hodnotě sebeprosazení mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=3,83$; $SD=0,90$) a lidmi žijícími v hlavním městě ($M=3,40$; $SD=1,05$); $t(146)=2,61$, $p=0,010$. Lidé žijící v Praze zastávali hodnotu více než lidé mimo hlavní město. **Hypotézu H4a přijímáme.**

H4b: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu materialismu více než lidé žijící mimo hlavní město.

Výsledek Levinova testu vyšel signifikantní, což znamená rozdílné rozptyly obou skupin a byl použit test, který nepředpokládá stejné rozptyly obou skupin. Na základě výsledků t-testu nebyl nalezen statisticky signifikantní rozdíl v zastávané materialistické hodnotové orientaci mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=2,52$; $SD=0,72$) a lidmi žijícími v hlavním městě ($M=2,64$; $SD=0,90$); $t(146)=-0,889$, $p=0,376$. Lidé žijící v Praze podle předpokladu zastávali více materialistickou hodnotovou orientaci než lidé mimo hlavní město, ale výsledek nebyl statisticky signifikantní. **Hypotézu H4b zamítáme.**

Tab. 12 T-test pro rozdíly proměnných podle bydliště

		Levenův test		t-test						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Rozdíl průměrů	Střední chyba rozdílu	95% Interval spolehlivost	
									Nižší	Vyšší
Sebeprosazení	Předpokládá se stejná odchylna	1,038	0,310	2,614	146,000	0,010	0,426	0,163	0,104	0,748
	Nepředpokládá se stejná odchylna			2,511	99,864	0,014	0,426	0,170	0,089	0,763
MVS	Předpokládá se stejná odchylna	3,922	0,050	-0,889	146,000	0,376	-0,120	0,135	-0,388	0,147
	Nepředpokládá se stejná odchylna			-0,840	94,743	0,403	-0,120	0,143	-0,404	0,164
Sebetranscendence	Předpokládá se stejná odchylna	1,467	0,228	-0,391	146,000	0,696	-0,042	0,106	-0,252	0,169
	Nepředpokládá se stejná odchylna			-0,369	94,442	0,713	-0,042	0,113	-0,266	0,182
Otevřenost vůči změně	Předpokládá se stejná odchylna	0,101	0,751	2,043	146,000	0,043	0,295	0,144	0,010	0,580
	Nepředpokládá se stejná odchylna			2,088	121,232	0,039	0,295	0,141	0,015	0,574
Zachování	Předpokládá se stejná odchylna	4,445	0,037	-2,090	146,000	0,038	-0,296	0,142	-0,576	-0,016
	Nepředpokládá se stejná odchylna			-1,982	95,703	0,050	-0,296	0,150	-0,593	0,001

H4c: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu sebetranscendence méně než lidé žijící mimo hlavní město.

Levenův test prokázal shodnost rozptylů obou skupin. Na základě výsledků t-testu nebyl nalezen statisticky signifikantní rozdíl v zastávané hodnotě sebetranscendence mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=1,99$; $SD=0,57$) a lidmi žijícími v hlavním městě ($M=2,03$; $SD=0,71$); $t(146)=-0,391$, $p=0,696$. **Hypotézu H4c zamítáme.**

H4d: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu otevřenosti vůči změně více než lidé žijící mimo hlavní město

Shodnost rozptylů obou skupin byla prověřena Levenovým testem. Na základě výsledků t-testu byl nalezen statisticky signifikantní rozdíl v zastávané hodnotě otevřenosti vůči

změně mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=2,96$; $SD=0,87$) a lidmi žijícími v hlavním městě ($M=2,66$; $SD=0,94$); $t(146)=-2,043$, $p=0,043$. Podle předpokladu lidé žijící v Praze zastávají hodnotu otevřenosti vůči změně více než lidé žijící mimo hlavní město. **Hypotézu H4d přijímáme.**

H4e: Obyvatelé hlavního města zastávají hodnotu zachování méně než lidé žijící mimo hlavní město.

Levenův test prokázal shodnost rozptylů obou skupin. Na základě výsledků t-testu byl nalezen statisticky signifikantní rozdíl v zastávané hodnotě zachování mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=2,83$; $SD=0,76$) a lidmi žijícími v hlavním městě ($M=3,12$; $SD=0,94$); $t(146)=-2,09$, $p=0,038$. Podle předpokladu lidé žijící v Praze zastávají hodnotu zachování méně než lidé žijící mimo hlavní město. **Hypotézu H4e přijímáme.**

8.2.5 Bydliště a subjektivní osobní pohoda

V poslední výzkumné otázce nás zajímalo, zda život v Praze a mimo hlavní město je ve vztahu se subjektivní osobní pohodou. Pro vyhodnocení hypotézy byl použit dvouvýběrový t-test, jehož výsledky můžeme nalézt v Tab. 13.

Tab. 13 T-test pro rozdíly proměnných podle bydliště

		Levenův test		t-test						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Rozdíl průměrů	Střední chyba rozdílu	95% Interval spolehlivost	
									Nižší	Vyšší
SWLS	Předpokládá se stejná odchylka	3,989	0,048	2,144	146,000	0,034	1,879	0,877	0,147	3,612
	Nepředpokládá se stejná odchylka			2,026	94,706	0,046	1,879	0,928	0,038	3,721
SPANE-P	Předpokládá se stejná odchylka	0,198	0,657	2,803	146,000	0,006	2,139	0,763	0,631	3,647
	Nepředpokládá se stejná odchylka			2,798	112,887	0,006	2,139	0,764	0,624	3,653
SPANE-N	Předpokládá se stejná odchylka	0,004	0,952	-3,417	146,000	0,001	-2,807	0,821	-4,431	-1,184
	Nepředpokládá se stejná odchylka			-3,402	111,823	0,001	-2,807	0,825	-4,443	-1,172

H5a: Obyvatelé hlavního města vykazují nižší subjektivní osobní pohodu než lidé žijící mimo hlavní město.

Z výsledků Levinova testu pro shodu rozptylů obou skupin bylo zjištěno, že u kognitivní složky subjektivní osobní pohody tento předpoklad nebyl splněn a bude použit test pro neshodný rozptyl skupin. U afektivní složky splněn byl a bude použit test pro shodný rozptyl skupin. Na základě výsledků t-testu byl nalezen statisticky signifikantní rozdíl kognitivní složky subjektivní osobní pohody mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=27,04$, $SD=4,69$) a lidmi žijícími v Praze ($M=25,16$; $SD=5,86$); $t(146)=2,026$, $p=0,046$. Byl také nalezen statisticky signifikantní rozdíl mezi pozitivní afektivní složkou subjektivní osobní pohody mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=22,72$, $SD=4,48$) a lidmi žijícími v Praze ($M=20,58$, $SD=4,5$); $t(146)=2,803$, $p=0,006$. Stejně tak byl nalezen statisticky signifikantní rozdíl mezi negativní afektivní složkou subjektivní osobní pohody mezi lidmi žijícími mimo hlavní město ($M=16,01$, $SD=4,80$) a lidmi žijícími v Praze ($M=18,82$, $SD=4,88$); $t(146)=-3,417$, $p<0,001$. Podle předpokladu lidé žijící v Praze vykazují nižší kognitivní složku subjektivní osobní pohody, méně pozitivních emocí a více negativních emocí než lidé žijící mimo hlavní město. **Hypotézu H5 přijímáme.**

9 Diskuze

V diskuzní části se zaměříme na výsledky diplomové práce, které srovnáme s předchozími studii a dostupnými teoriemi.

Na základě výsledků deskriptivních statistik jsme zjistili, že většina respondentů byly ženy (N=108; 73,0%), což je téměř 3x více než mužů (N=40; 27,0%). Tento nepoměr není až tak překvapivý, protože se ukazuje, že ženy se častěji rozhodují pro účast v online dotaznících (Smith, 2008). Poměrně rovnoměrné rozložení jsme mohli nalézt v rámci věkových skupin, o něco menší počet respondentů byl pouze v nejstarší věkové kategorii 50-76 let. To může být zapříčiněno způsobem sběru dat, který byl zajištěn online formou, prostřednictvím emailu a sociálních sítí, které využívají ve větší míře mladší věkové skupiny, ale také omezeným dosahem na zmíněnou věkovou skupinu. Pro výzkum bylo velmi důležité porovnání skupiny respondentů žijících v Praze a mimo hlavní město. Z tohoto hlediska se povedlo zajistit poměrné zastoupení ve všech kategoriích velikosti obcí, přestože pro účely vyhodnocení hypotéz bylo pracováno pouze s dvěma kategoriemi.

Práce byla rozdělena do celkem pěti výzkumných otázek. První z nich se zaměřila na vztah mezi materialistickou hodnotovou orientací a subjektivní osobní pohodou, u které byla zjišťována kognitivní a afektivní složka. Při porovnání našich výsledků kognitivní složky subjektivní osobní pohody s materialistickou hodnotovou orientací ($r=-,304$) s výsledky jiných studií zaměřených na tuto problematiku Dittmar a kol. (2014) ($r=-,19$), Fellows (2012) ($r=-,159$) nebo u nás Bariekzahyová, Rendlová & Hnilica (2010) ($r=-,435$) můžeme konstatovat, že výsledky jsou v souladu s předešlými výzkumy. Při porovnání výsledků zároveň můžeme zaznamenat, že zatímco u zahraničních metaanalýz byla nalezena slabá až velmi slabá korelace, tak u výzkumu z českého prostředí, včetně našich výsledků, byly nalezeny vyšší korelace v pásmu slabé až střední (Evans, 1996). V našem výzkumu vyšly statisticky nesignifikantní hodnoty pozitivní (-,126) a negativní (,139) afektivní složky osobní pohody, tyto hodnoty však zároveň blíže korespondují korelacím zahraničních metaanalýz. Opakovaně se ukazuje, že zastávání materialistické hodnotové orientace má negativní vliv na osobní pohodu jedince. Ke stejným zjištěním dochází také náš výzkum.

V další části se práce zaměřila na vztah mezi hodnotovou orientací podle Schwartze a subjektivní osobní pohodou. Vyšší hodnota otevřenosti vůči změně zahrnující hodnoty hédonismu, stimulace a sebeřízení v souladu s hypotézou byla ve vztahu s vyšší pozitivní afektivní složkou subjektivní osobní pohody, která nebyla statisticky signifikantní. Zároveň také oproti předpokladům byla zaznamenána vyšší míra negativní afektivní složky subjektivní osobní pohody, u kognitivní složky byl vzájemný vztah zanedbatelný. Sortheix a Schwartz (2017) nebo Sagiv a Schwartz (2000) došli k výsledkům, kdy hodnota otevřenosti vůči změně byla ve vztahu s vyšší subjektivní osobní pohodou. Naše výsledky jsou tak v mírném rozporu s původním předpokladem a výsledky těchto studií. Pokud se jedná o hodnotu hédonismu, domníváme se, že to není až tak překvapivé zjištění, protože spatřujeme blízkost této hodnoty k materialistické hodnotové orientaci, tak jak ji popisuje Richins a Dawson (1992).

Také u dalších hypotéz byly výsledky částečně odlišné oproti původním předpokladům. Vyšší hodnota zachování v souladu s předpoklady vykazovala nižší úroveň pozitivní a vyšší úroveň negativní afektivní složky. Naopak oproti našim předpokladům vyšel vztah kognitivní složky, kdy vyšší hodnota zachování byla ve vztahu s vyšší kognitivní složkou subjektivní osobní pohody. Všechny výsledky byly nesignifikantní. Směr vztahu se shoduje s výzkumem Sagiva a Schwartze (2000). Vyšší úroveň univerzalizmu byla ve vztahu s vyšší úrovní obou složek subjektivní osobní pohody, ačkoliv pouze u kognitivní složky byl vztah signifikantní. Náš předpoklad o neexistenci vztahu proto nebyl naplněn. Ke shodným výsledkům jako u hodnoty univerzalizmu jsme došli také u hodnoty benevolence, kde jsme však tento vztah předpokládali. U hodnoty úspěchu oproti předpokladům vyšel signifikantní vztah, kdy jeho vyšší úroveň byla ve vztahu s vyšší úrovní negativní afektivní složky subjektivní osobní pohody. Nesignifikantní byl také ve vztahu s nižší úrovní pozitivní afektivní složky. Podle očekávání byla vyšší úroveň hodnoty moci ve vztahu s nižší úrovní subjektivní osobní pohody, signifikantně však vyšla pouze u negativní afektivní složky.

Třetí část byla zaměřena na prověření vztahu mezi materialistickou hodnotovou orientací a dalšími hodnotami. Podle předpokladu vyšší úroveň hodnoty sebeprosazení byla ve vztahu s materialismem. Stejně tak podle očekávání vyšší hodnota sebetranscendence byla ve vztahu s nižší úrovní materialismu, zde však nebyl vztah

signifikantní. Oproti předpokladu byla signifikantní vyšší míra otevřenosti vůči změně ve vztahu s vyšší mírou materialismu. Vyšší míra hodnoty zachování byla ve vztahu s nižší mírou materialismu, tento vztah byl ze všech hodnot nejméně těsný ($r=-,062$). Výsledky těchto zjištění odpovídají tomu, že lidé s vyšší úrovní materialismu zároveň tíhnou k hodnotám zaměřeným na jedince, a naopak jsou v protikladu s hodnotami zaměřenými na společnost, tak jak je popsal Schwartz a kol. (2012) na Obr. 3.

Předposlední otázka se zabývala vztahem mezi místem, kde jedinec žije a zastávanými hodnotami. Podle očekávání hodnoty materialismu, sebeprosazení a otevřenosti vůči změně zastávali lidé žijící v Praze více než lidé žijící mimo hlavní město, i když u materialismu nebyl rozdíl signifikantní. Naopak hodnoty sebetranscendence a zachování zastávali více lidé žijící mimo hlavní město, rozdíl však byl signifikantní pouze u hodnoty zachování. Lidé žijící v Praze zastávají více hodnoty zaměřené na jedince než lidé žijící mimo hlavní město, opačně je tomu v případě hodnot zaměřených na společnost. K podobným výsledkům dochází také práce Morrisona a Weckrotha (2017), kteří zároveň zaznamenali, že lidé v hlavní Finské metropoli se častěji upínají k hodnotám motivovaným zvnějšku, které jsou podle sebedeterminační teorie škodlivé pro subjektivní osobní pohodu.

V závěrečné části práce jsme se zaměřili na prověření vztahu mezi subjektivní osobní pohodou a místem kde jedinec žije. Konkrétně nás zajímal rozdíl mezi lidmi žijícími v Praze a mimo hlavní město. Výsledky studií z jiných zemí, jakými je Finsko (Morrison a Weckroth, 2017), USA (Okulicz-Kozaryn & Mazelis, 2018) nebo Německo (Botzen, 2016) naznačují, že jedinci žijící v hlavní metropoli vykazují nižší subjektivní osobní pohodu, než lidé žijí mimo ni. Naše zjištění korespondují s těmito výsledky, kdy byly rozdíly nalezeny jak v kognitivní, tak afektivní složce subjektivní osobní pohody.

10 Limity výzkumu

Mezi hlavní limit výzkumu řadíme poměrně omezený zájem o psychologii hodnot v českém prostředí. Chybí jednak dostatečné množství odborné literatury, ale také výzkumy věnované této problematice. Práce z toho důvodu vychází téměř výhradně ze zahraničních zdrojů. Bylo nutné hledat adekvátní metody a přístupy a problematika byla také absence oficiálního českého překladu většiny dotazníkových metod. Z toho důvodu bylo třeba porovnávat aktuální překlady dotazníkových metod a konzultovat je s rodilým mluvčím.

Pro popsání hodnotových orientací bylo vycházeno ze Schwartzovy teorie základních hodnot, která se stále vyvíjí. Teorie je zároveň velmi komplexní. To samé platí pro vztahy jednotlivých hodnot mezi sebou a vůči materialismu a subjektivní osobní pohodě. Přestože existuje rámec, který vychází ze sebedeterminační teorie, jeho empirické prověřování a potvrzení je teprve v počátcích.

Mezi další limity výzkumu můžeme zařadit metodu výběru vzorku a zároveň jeho rozložení. Vzhledem k tomu, že se v našem výzkumu jedná o nepravděpodobnostní metodu výběru, není možné výsledky vztáhnout na celou populaci, ale jedná se pouze o výzkumnou sondu. V našem výzkumu výrazně převládá množství žen nad množstvím mužů, což může zkreslit výsledky práce. Hlavní cíl výzkumu ale nebyl zaměřen na pohlaví. Kromě disproporčního rozdělení mužů a žen můžeme považovat za limitující samotný výběr respondentů, který je z velké míry omezený na jedince, které autor práce zná nebo kteří se pohybují v jeho prostředí, ať už se jedná o školu, přátele, rodinu nebo na jejich známé, kterým byl dotazník přeposlán. Výzkumný soubor proto bude zahrnovat pouze specifickou část populace ze sociokulturního prostředí, ve kterém se autor práce pohybuje.

Pravděpodobně nejzávažnějším limitem výzkumné práce je vliv aktuální válečné situace na Ukrajině v kontextu měření afektivní složky subjektivní osobní pohody. Existuje zřejmý předpoklad, že lidé z důvodu aktuální situace mohou prožívat více negativních emocí a méně pozitivních emocí. Tato situační podmíněnost se může projevit u lidí různým způsobem, v závislosti na osobnostních dispozicích, předchozích zkušenostech nebo pokud respondent zná přímo někoho, kdo byl konfliktem zasažen,

případně s těmito lidmi pracuje. Proměnných bude nepochybně mnohem více. Tato extrémní situace bude zjevně výrazným způsobem ovlivňovat sledovanou proměnnou nad rámec běžných každodenních událostí.

Další limit spočívá v subjektivnosti dotazníkových metod. Dotazníky vycházejí ze subjektivního posouzení respondentů, a přestože jsou vyplňovány anonymně, mohou být výsledky ovlivněny faktory, jakými jsou např. sociální žádoucnost, extrémní hodnoty. Zejména u dotazníku, který byl zaměřen na materialistickou hodnotovou orientaci, by jedinci mohli mít potřebu, ať už vědomou nebo nevědomou, zkreslit výsledek. Rozdíl může být také v tom, jak lidé přistupují k hodnotám na škále. Zatímco někteří jedinci volí spíše extrémní hodnoty, jiní volí spíše hodnoty blízké středu.

V rámci zpracování a vyhodnocení práce bylo shledáno za poměrně problematické interpretování výsledků subjektivní osobní pohody, která byla složena z kognitivní složky a pozitivní a negativní afektivní složky. Z důvodu odlišné obsahové domény v rámci subjektivní pohody a vhodné interpretace nebylo možné škály spojit, ale bylo potřeba pracovat s každou složkou zvlášť.

11 Závěr

Diplomová práce měla za cíl zmapovat vztahy mezi hodnotami podle Schwartze, materialistickou hodnotovou orientací podle Richinsové a subjektivní osobní pohodou. Teoretické východisko nám poskytla sebedeterminační teorie. Část práce vzala v úvahu také to, zda jedinec žije v Praze nebo mimo hlavní město. Data byla získána prostřednictvím vytvořeného internetového online dotazníku a zpracování kvantitativních dat bylo řešeno prostřednictvím statistického programu. Celkem se výzkumu zúčastnilo 148 respondentů, převažující část tvořily ženy.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že vyšší materialistická hodnotová orientace má vztah s nižší kognitivní složkou subjektivní osobní pohody, která nám říká, jak je jedinec spokojený se svým životem. Zjišťován byl také vztah afektivní složky subjektivní osobní pohody, která se zaměřovala na to, jak často člověk v poslední době prožíval pozitivní a negativní emoce. Výsledek byl v souladu s předpoklady, nebyl však statisticky signifikantní. Obecně můžeme říct, že na měření afektivní složky zjišťované v našem výzkumu měla vysoce pravděpodobně vliv válka na Ukrajině, která mohla zkreslit výsledné hodnoty měření.

Druhá část výzkumu zaměřená na hodnoty podle Schwartzovy teorie a subjektivní osobní pohody bylo zjištěno, že vyšší míra hédonismu, úspěchu a moci je ve vztahu s vyšší mírou negativních pocitů, což spadá do afektivní složky subjektivní osobní pohody. Dále bylo zjištěno, že vyšší míra univerzalizmu a benevolence je ve vztahu s vyšší kognitivní složkou subjektivní osobní pohody. U hodnoty zachování nebyl nalezen vztah se subjektivní osobní pohodou.

V části zaměřené na prověřování vztahu hodnot a místa kde lidé žijí, bylo zjištěno, že lidé žijící v Praze zastávají hodnoty sebeprosazení a otevřenosti vůči změně více, v porovnání s lidmi žijícími mimo hlavní město. Zároveň lidé žijící Praze zastávají hodnotu zachování méně než lidé žijící mimo hlavní město. U zastávaných hodnot zaměřených na materialistickou hodnotovou orientaci a sebetranscendenci nebyl mezi skupinami žijícími v Praze a mimo hlavní město nalezen rozdíl.

V poslední části výzkumné práce bylo zjišťováno, zda existuje vztah mezi místem, kde lidé žijí a subjektivní osobní pohodou. Porovnávány byly skupiny respondentů

žijících v Praze a těch, kteří žijí mimo hlavní město. Z výsledků vychází, že lidé žijící v Praze mají nižší obě složky subjektivní osobní pohody, jak kognitivní odrážející životní spokojenost, tak afektivní zahrnující více pozitivních a méně negativních emocí v posledních čtyřech týdnech.

Práce rozšířila a obohatila výzkum psychologie hodnot u nás, protože výzkumů zaměřených na tuto problematiku je v českém jazyce poměrně málo. Ještě omezenější je počet výzkumů, které propojují psychologii hodnot a sebedeterminační teorii. Poměrně málo výzkumů se při zkoumání subjektivní osobní pohody zaměřuje jak na kognitivní, tak na afektivní složku. Bylo by vhodné učinit výzkum s větším vzorkem, aby bylo možné výsledky vztáhnout na celou populaci a zároveň v době, která nebude neúměrně situačně zkreslovat výsledky afektivní složky subjektivní osobní pohody. Výzkum je v tomto ohledu specifický a situace se již v budoucnu pravděpodobně nebude opakovat.

Použité zdroje

- Adie, J. W., Duda, J. L., & Ntoumanis, N. (2008). Autonomy support, basic need satisfaction and the optimal functioning of adult male and female sport participants: A test of basic needs theory. *Motivation and Emotion*, 32(3), 189–199. <https://doi.org/10.1007/s11031-008-9095-z>
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. Holt, Reinhart & Winston.
- Allport, G. W., Vernon, P. E., & Lindzey, G. (1960). *Study of values*. Houghton Mifflin.
- Altman-Newell, L. (2017). *Is Bodily Resurrection Compatible with Materialism?* (nepublikovaná bakalářská práce). The Claremont Colleges. Claremont. Dostupné z https://scholarship.claremont.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2033&context=scripps_theses
- American Psychological Association. (n.d.). Well-being. In *APA dictionary of psychology*. Dostupné z <https://dictionary.apa.org/well-being>
- Bandura, A. (1996). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Barieckzahyová, T., Rendlová, M., Hnilica, K. (2010). Vlivy sociálního statusu a materialistické hodnotové orientace na spokojenost se životem studentů středních škol. *Pedagogika*, 2010(1), s. 62-73. Dostupné z <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=948>
- Baumeister, R. F., & Vohs, K. D. (2007). Self-regulation, ego depletion, and motivation. *Social and Personality Psychology Compass*, 1, 1–14. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00001.x>
- Belk, R. W. (1984). Three Scales to Measure Constructs Related to Materialism: Reliability, Validity, and Relationships to Measures of Happiness. *ACR North American Advances*. 11(1), 291-297. Dostupné z <https://www.acrwebsite.org/volumes/6260/vol>
- Bindah, E. V., & Othman, M. N. (2011). The role of family communication and television viewing in the development of materialistic values among young adults: A review. *International Journal of Business and Social Science*. 2(23), 238-248. Dostupné z http://www.ijbssnet.com/journals/Vol_2_No_23_Special_Issue_December_2011/29.pdf
- Botzen, K. (2016). Social Capital and Economic Well-Being in Germany's Regions: An Exploratory Spatial Analysis. *Region*, 3(1), 1–24. <https://doi.org/10.18335/region.v3i1.73>
- Bradburn, N. M. (1969). *The structure of psychological well-being*. Chicago: Aldine.
- Braithwaite, V. A., & Blamey, R. (1998). Consensus, stability and meaning in abstract social values. *Australian Journal of Political Science*, 33, 363-380.
- Bredemeier, H. C., & Toby, J. (1960). *Social Problems in America: Costs and Casualties in an Acquisitive Society*. New York: Wiley.
- Burroughs, J. E., & Rindfleisch, A. (2002). Materialism and well-being: A conflicting values perspective. *Journal of Consumer Research*, 29(3), 348–370. <https://doi.org/10.1086/344429>
- Cambridge University Press. (n.d.). Values. In *Cambridge dictionary*. Dostupné z <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/values>
- Carter, S. (2016). *Holding it together: an explanatory framework for maintaining subjective well-being (SWB) in principals*. (nepublikovaná disertační práce). University of Southern Queensland. Dostupné z https://eprints.usq.edu.au/29065/2/Carter_2016_whole.pdf

- Coelho, G. L. H. (2018). *Which values are similar? Introducing new methodologies to map the structure of human values and value-expressive behaviours*. (nepublikovaná disertační práce). Cardiff University. Dostupné z <https://orca.cardiff.ac.uk/117637/2/2018coelhophd.pdf>
- Daun, A. (1983). The Materialistic Life-Style: Some Socio-Psychological Aspects. *Consumer Behavior and Environmental Quality*, 6-16. New York: St. Martin's.
- Deci, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4613-4446-9>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008a). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 182–185. <https://doi.org/10.1037/a0012801>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008b). Facilitating optimal motivation and psychological well-being across life's domains. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(1), 14–23. <https://doi.org/10.1037/0708-5591.49.1.14>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2014). Autonomy and need satisfaction in close relationships: Relationships motivation theory. In N. Weinstein (Ed.), *Human motivation and interpersonal relationships: Theory, research, and applications* (pp. 53–73). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8542-6_3
- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627–668. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.6.627>
- Deci, E. L., Olafsen, A. H., & Ryan, R. M. (2017). Self-determination theory in work organizations: The state of a science. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4, 19–43. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113108>
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542–575. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542>
- Diener, E. (2009). Assessing well-being: The collected works of Ed Diener. *Social Indicators Research Series*, 39. New York, NY: Springer.
- Diener, E., & Biswas-Diener, R. (2002). Will money increase subjective well-being? *Social Indicators Research*, 57(2), 119–169. <https://doi.org/10.1023/A:1014411319119>
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 463–73). Oxford University Press.
- Diener, E., Suh, E. M., & Oishi, S. (1997). Recent findings on subjective well-being. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 24, 25–41.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith H. L. (1999). Subjective Wellbeing: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin* 125(2), 276–302. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>

- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., Oishi, S., & Biswas-Diener, R. (2009). New measures of well-being: Flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research*, 39, 247-266. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2354-4_12
- Dittmar, H., Bond, R., Hurst, M., & Kasser, T. (2014). The relationship between materialism and personal well-being: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(5), 879–924. <https://doi.org/10.1037/a0037409>
- Ellis, S. R. (1992). A factor analytic investigation of Belk's structure of the materialism construct. *ACR North American Advances*, 19(1), 688-695. Dostupné z <https://www.acrwebsite.org/volumes/7373>
- Erikson, E. H. (1959). Identity and the life cycle: Selected papers. *Psychological Issues*, 1, 1–171.
- Evans, J. D. (1996). *Straightforward statistics for the behavioral sciences*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.
- Feather, N. T. (1996). Values, deservingness, and attitudes toward high achievers: Research on tall poppies. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The Ontario symposium: The psychology of values* (Vol. 8, pp. 215–251). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Fellows, K. J. (2012). *Materialism and Psychological Well-Being: A Meta-Analytic Study*. (nepublikovaná diplomová práce). Brigham Young University. Dostupné z <https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4863&context=etd>
- Fisher, C. D. (2014). Conceptualizing and measuring wellbeing at work. In P. Y. Chen & C. L. Cooper (Eds.), *Work and wellbeing* (pp. 9–33). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118539415.wbwell018>
- Friedli, L. (2009). *Mental health, resilience and inequalities*. Geneva: World Health Organization. Dostupné z http://www.euro.who.int/mentalhealth/topics/20090309_1
- Friedman, B., Kahn, P. H., Jr., & Borning, A. (2006). Value sensitive design and information systems. In P. Zhang & D. Galletta (Eds.), *Human-computer interaction in management information systems: Foundations* (pp. 348- 372). New York: M. E. Sharpe.
- Fromm E. (1976). *To Have or to Be?* New York: Harper & Row.
- Furby, L., & Wilke, M. (1982). Some characteristics of infants' preferred toys. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 140(2), 207–219. <https://doi.org/10.1080/00221325.1982.10534193>
- Ger, G. (1990). Measuring and Comparing Materialism Cross-Culturally. *Advances in Consumer Research*, 17(1), 186-192. Dostupné z <https://www.acrwebsite.org/volumes/7019/volumes/v17/na-17>
- Ger, G., & Belk, R. W. (1996). Cross-cultural differences in materialism. *Journal of Economic Psychology*, 17(1), 55–77. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(95\)00035-6](https://doi.org/10.1016/0167-4870(95)00035-6)
- Giménez, A. C., & Tamajón, L. G. (2019). Analysis of the third-order structuring of Shalom Schwartz's theory of basic human values. *Heliyon*, 5(6), e01797. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e01797>
- Greenspoon, P. J., & Sasklfske, D. H. (2001). Toward an integration of subjective well-being and psychopathology. *Social Indicators Research*, 54(1), 81–108. <https://doi.org/10.1023/A:1007219227883>
- Hanel, P. H. P. (2016). *Human values and value instantiations: Similarities and differences between countries and their implications*. (nepublikovaná disertační práce). Cardiff University. Dostupné z <https://orca.cardiff.ac.uk/96711/2/2016hanelphd.pdf>

- Hanel, P. H. P., Litzellachner, L. F., & Maio, G. R. (2018). An empirical comparison of human value models. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 1643. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01643>
- Hanel, P. H. P., Wolfradt, U., Wolf, L. J., Coelho, G. L. H. & Maio, G. R. (2020). Well-being as a function of person-country fit in human values. *Nature Communications*, 11, Article 5150. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-18831-9>
- HarperCollins Publishers. (2019). Values. In *Collings Dictionary*. Dostupné z <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/values>
- Hechter, M., Nadel, L., & Michod, R. E. (Eds.). (1993). *The origin of values*. Aldine de Gruyter.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1037/10628-000>
- Heilbroner, R. L. (1956). *The Quest for Wealth: A Study of Acquisitive Man*. New York: Simon & Schuster.
- Hills, M. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(4), 3–14. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1040>
- Hitlin, S., & Piliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a Dormant Concept. *Annual Review of Sociology*, 30, 359–393. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110640>
- Hnilica, K., Rendlová, M., Bariekzahyová, T., & Hnilica, M. M. (2006). Životní standard, individualistické hodnoty a spokojenost se životem [Life standard, individualistic values, and life satisfaction]. *Československá Psychologie: Časopis Pro Psychologickou Teorii a Praxi*, 50(3), 201–217.
- Hutcheon, P. D. (1972). Value theory: Towards conceptual clarification. *The British Journal of Sociology*, 23(2), 172–187. <https://doi.org/10.2307/589108>
- Inglehart, R., & Flanagan, S. C. (1987). Value change in industrial societies. *American Political Science Review*, 81(4), 1289–1319. <https://doi.org/10.2307/1962590>
- Jensen, J. P., & Bergin, A. E. (1988). Mental health values of professional therapists: A national interdisciplinary survey. *Professional Psychology: Research and Practice*, 19(3), 290–297. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.19.3.290>
- Kashdan, T. B., & Breen, W. E. (2007). Materialism and diminished well-being: Experiential avoidance as a mediating mechanism. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26(5), 521–539. <https://doi.org/10.1521/jscp.2007.26.5.521>
- Kasser, T. (2016). Materialistic values and goals. *Annual Review of Psychology*, 67, 489–514. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122414-033344>
- Kasser, T., & Ahuvia, A. (2002). Materialistic values and well-being in business students. *European Journal of Social Psychology*, 32(1), 137–146. <https://doi.org/10.1002/ejsp.85>
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (1993). A dark side of the American dream: Correlates of financial success as a central life aspiration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 410–422. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.65.2.410>
- Kesberg, R. (2020). *Investigating Integrative Value Systems: The Role of Value (In-) Compatibilities on Perception and Evaluation of People, Events, and Actions*. (nepublikovaná disertační práce). Ulm University. Dostupné z <https://oparu.uni-ulm.de/xmlui/handle/123456789/36852?locale-attribute=en>

- Kluckhohn, C. (1951). Values and Value-Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. In T. Parsons & E. Shils (Eds.), *Toward a General Theory of Action* (pp. 388-433). Cambridge, MA: Harvard University Press. <http://dx.doi.org/10.4159/harvard.9780674863507.c8>
- Kluckhohn, F. R. & Strodtbeck, F. L. (1961). *Variations in value orientations*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Kristiansen, C. M., & Zanna, M. P. (1991). Value relevance and the value-attitude relation: Value expressiveness versus halo effects. *Basic and Applied Social Psychology*, 12(4), 471–483. https://doi.org/10.1207/s15324834basp1204_7
- Larsen, V., Sirgy, J. M. & Wright, N. D. (1999). Materialism: The construct, measures, antecedents, and consequences. *Academy of Marketing Studies Journal*, 3(2), 78-110. Dostupné z <https://www.abacademies.org/articles/amsjvol3no11999.pdf>
- Larwin, K. H., Harvey, M. E. & Constantinou, S. T. (2020). An Expanded Life Satisfaction Model: A Component of Subjective Well-Being. *Journal of Methods and Measurement in the Social Sciences*, 11(1), 25-44. <https://doi.org/10.2458/v11i1.23915>
- Lewin, K. (1942). Field Theory and Learning in Social Sciences. In D. Cartwright (Ed.), *Field Theory in Social Science, Selected Theoretical Papers* (pp. 212-230). Washington DC: American Psychological Association.
- Martos, T., & Kopp, M. S. (2012). Life goals and well-being: Does financial status matter? Evidence from a representative Hungarian sample. *Social Indicators Research*, 105(3), 561–568. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9788-7>
- Maslow, A. H. (1968). *Toward a psychology of being* (2nd ed.). D. Van Nostrand.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- McMahan, E. A., & Estes, D. (2011). Hedonic versus eudaimonic conceptions of well-being: Evidence of differential associations with self-reported well-being. *Social Indicators Research*, 103(1), 93–108. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9698-0>
- Meagher, P. R. (1967). Avarice. *New Catholic Encyclopedia*, 1, New York: McGraw-Hill, 1122-1123.
- Mickens, K. & Roberts, S. D. (1999). Desperately seeking certainty: Narrowing the materialism construct. *Advances in Consumer Research*, 36(1), 513-518. Dostupné z <https://www.acrwebsite.org/volumes/8311>
- Morrison, P. S., & Weckroth, M. T. K. (2018). Human values, subjective well-being and the metropolitan region. *Regional Studies*, 52(3), 325-337. <https://doi.org/10.1080/00343404.2017.1331036>
- Mueller, A., Mitchell, J. E., Peterson, L. A., Faber, R. J., Steffen, K. J., Crosby, R. D., & Claes, L. (2011). Depression, materialism, and excessive Internet use in relation to compulsive buying. *Comprehensive Psychiatry*, 52(4), 420–424. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2010.09.001>
- Münsterberg, H. (1908). *Philosophie der Werte. Grundzüge Einer Weltanschauung (Philosophy of Values. Main features of a World View)*. Leipzig: Barth.
- Niemiec, Ch. P. & Ryan, R. M. (2009). Autonomy, competence, and relatedness in the classroom: Applying self-determination theory to educational practice. *Theory and Research in Education*. 7(2), 133-144. <https://doi.org/10.1177/1477878509104318>

- Okulicz-Kozaryn, A. & Mazelis, J. M. (2018). Urbanism and happiness: A test of Wirth's theory of urban life. *Urban Studies*, 55(2), 349-364. <https://doi.org/10.1177/0042098016645470>
- Parsons, T. (1961). An outline of the social system. In T. Parsons, E. Shils, K. D. Naegle, & J. R. Pitts (Eds.), *Theories of society foundations of modern sociological theory* (Vol. 1, pp. 30-79). New York: The Free Press.
- Rassuli, K. M., & Hollander, S. C. (1986). Desire-induced, Innate, Insatiable? *Journal of acromarketing*, 6(1), 4-24. <https://doi.org/10.1177/027614678600600205>
- Reeve-Mates, Ch. (2019). *Exploring the relationship between materialistic values and low subjective wellbeing. What are the mediating and moderating variables?* (nepublikovaná disertační práce). University College London. London. Dostupné z <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10088539/>
- Richins, M. L. (1992). Media images, materialism, and what ought to be: The role of social comparison. *Association for Consumer Research*, 202-206. Dostupné z <https://www.acrwebsite.org/volumes/12215/volumes/sv08/SV-08>
- Richins, M. L. (2017). Materialism pathways: The processes that create and perpetuate materialism. *Journal of Consumer Psychology*, 27(4), 480-499. <https://doi.org/10.1016/j.jcps.2017.07.006>
- Richins, M. L., & Dawson, S. (1992). A consumer values orientation for materialism and its measurement: Scale development and validation. *Journal of Consumer Research*, 19(3), 303-316. <https://doi.org/10.1086/209304>
- Richins, M. L., & Rudmin, F. W. (1994). Materialism and economic psychology. *Journal of Economic Psychology*, 15(2), 217-231. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(94\)90001-9](https://doi.org/10.1016/0167-4870(94)90001-9)
- Richins, M. L., Mick, D. G., & Monroe, K. B. (Eds.). (2004). The material values scale: Measurement properties and development of a short form. *Journal of Consumer Research*, 31(1), 209-219. <https://doi.org/10.1086/383436>
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., & Knafo, A. (2002). The Big Five personality factors and personal values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 789-801. <https://doi.org/10.1177/0146167202289008>
- Rohan, M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and Social Psychology Review*, 4(3), 255-277. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0403_4
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.
- Ryan, R. M., & Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(5), 749-761. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.5.749>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. The Guilford Press. <https://doi.org/10.1521/978.14625/28806>
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>

- Ryff, C. D. (2014). Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 83(1), 10–28. <https://doi.org/10.1159/000353263>
- Ryff, C. D., & Singer, B. (1998). The contours of positive human health. *Psychological Inquiry*, 9(1), 1–28. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0901_1
- Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 9(1), 13–39. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9019-0>
- Ryff, C. D., Boylan, J. M., & Kirsch, J. A. (2021). Eudaimonic and hedonic well-being: An integrative perspective with linkages to sociodemographic factors and health. In Lee, M. T., Kubzansky, L. D. & VanderWeele, T. J. (Eds.), *Measuring Well-Being: Interdisciplinary Perspectives from the Social Sciences and the Humanities* (pp. 92–135). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197512531.003.0005>
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European Journal of Social Psychology*, 30(2), 177–198. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0992\(200003/04\)30:2<177::AID-EJSP982>3.0.CO;2-Z](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(200003/04)30:2<177::AID-EJSP982>3.0.CO;2-Z)
- Seligman, M. E. P. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 3–9). Oxford University Press.
- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5–14. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5>
- Schwartz, S. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values: The Ontario symposium*, Vol. 8, (pp. 1–24). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19–45. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x>
- Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied Psychology: An International Review*, 48(1), 23–47. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1999.tb00047.x>
- Schwartz, S. H. (2003). A proposal for measuring value orientations across nations. In *Questionnaire Development Package of the European Social Survey* (pp. 259-319). Dostupné z: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Schwartz, S. H. (2016). Basic individual values: Sources and consequences. In T. Brosch & D. Sander (Eds.), *Handbook of value: Perspectives from economics, neuroscience, philosophy, psychology and sociology* (pp. 63–84). Oxford University Press.
- Schwartz, S. H. (2021). A Repository of Schwartz Value Scales with Instructions and an Introduction. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(2). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1173>
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of personality and social psychology*, 53(3), 550. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.3.550>
- Schwartz, S. H., & Sortheix, F. M. (2018). Values and subjective well-being. In E. Diener, S. Oishi, & L. Tay (Eds.), *Handbook of Well-Being. Noba Scholar Handbook series: Subjective well-being*. (pp. 1-25). Salt Lake City, UT: DEF publishers. Dostupné z <https://www.nobascholar.com/chapters/51>

- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.-E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663–688. <https://doi.org/10.1037/a0029393>
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 519–542. <https://doi.org/10.1177/0022022101032005001>
- Sirgy, M. J. (1998). Materialism and quality of life. *Social Indicators Research*, 43(3), 227–260. <https://doi.org/10.1023/A:1006820429653>
- Smith, W. (2008). *Does Gender Influence Online Survey Participation?*. San José State University, ERIC Document Reproduction Service No. ED 501717. Dostupné z <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED501717.pdf>
- Solberg, E. G., Diener, E., & Robinson, M. D. (2004). Why are materialists less satisfied? In T. Kasser & A. D. Kanner (Eds.), *Psychology and consumer culture: The struggle for a good life in a materialistic world* (pp. 29–48). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10658-003>
- Sortheix, F. M., & Schwartz, S. H. (2017). Values that underlie and undermine well-being: Variability across countries. *European Journal of Personality*, 31(2), 187–201. <https://doi.org/10.1002/per.2096>
- Spranger, E. (1921). *Lebensformen: Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit. (Types of men: Humanistic Psychology and Ethic of the Personalit)*. Halle: Niemeyer.
- Strupp, H. H. (1980). Humanism and psychotherapy: A personal statement of the therapist's essential values. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 17(4), 396–400. <https://doi.org/10.1037/h0085938>
- Thomas, W. I., & Znaniecki, F. (1918). *The Polish peasant in Europe and America*. Boston: University of Chicago Press.
- Thyroff, A. & Kilbourne, W. E., (2018). Self-enhancement and individual competitiveness as mediators in the materialism/consumer satisfaction relationship. *Journal of Business Research*, 92(C), 189-196. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.07.023>
- Torres, C. V., Schwartz, S. H., and Nascimento, T. G. (2016). The refined theory of values: associations with behavior and evidences of discriminative and predictive validity. *Psicol. USP* 27, 341–356. <https://doi.org/10.1590/0103-656420150045>
- Tsang, J.-A., Carpenter, T. P., Roberts, J. A., Frisch, M. B., & Carlisle, R. D. (2014). Why are materialists less happy? The role of gratitude and need satisfaction in the relationship between materialism and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 64, 62–66. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.02.009>
- Twenge, J. M., & Kasser, T. (2013). Generational changes in materialism and work centrality, 1976-2007: Associations with temporal changes in societal insecurity and materialistic role modeling. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(7), 883- 897. <https://doi.org/10.1177/0146167213484586>
- United Nations. (2003). Universal values - peace, freedom, social progress, equal rights, human dignity - acutely needed, Secretary-General says at Tübingen University, Germany. *United Nations Meetings Coverage and Press Releases*. Dostupné z <https://www.un.org/press/en/2003/sgsm9076.doc.htm>
- Vansteenkiste, M., Lens, W., & Deci, E. L. (2006). Intrinsic Versus Extrinsic Goal Contents in Self-Determination Theory: Another Look at the Quality of Academic Motivation. *Educational Psychologist*, 41(1), 19-31. https://doi.org/10.1207/s15326985ep4101_4

Vansteenkiste, M., Niemiec, C. P., & Soenens, B. (2010). The development of the five mini-theories of self-determination theory: An historical overview, emerging trends, and future directions. In Urdan T. C. & Karabenick S. A. (Eds.), *Advances in motivation and achievement*, v. 16A—*The decade ahead: Theoretical perspectives on motivation and achievement* (pp. 105-165). London, England: Emerald Group Publishing Limited. [https://doi.org/10.1108/S0749-7423\(2010\)000016A007](https://doi.org/10.1108/S0749-7423(2010)000016A007)

Vernon, P. E., & Allport, G. W. (1931). A test for personal values. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 26(3), 231–248. <https://doi.org/10.1037/h0073233>

Wang, R., Liu, H., Jiang, J., & Song, Y. (2017). Will materialism lead to happiness? A longitudinal analysis of the mediating role of psychological needs satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 105, 312–317. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.10.014>

Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063–1070. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.6.1063>

WHO: World Health Organization. (2014). *Mental health: strengthening our response*. Dostupné z <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>

Příloha A - Úvodní znění a závěr dotazníku

Dobrý den,

vážím si Vaší pomoci na výzkumu k mé diplomové práci. Tento výzkum se zabývá vztahem materialismu, osobní pohody a hodnotové orientace. Postup zahrnuje vyplnění online dotazníku, který zabere přibližně 10 minut. Vaše účast v tomto je dobrovolná a anonymní. Dotazníky nebudou obsahovat informace, které by vás osobně identifikovaly. Výsledky této studie budou použity pouze pro účely mé diplomové práce. Odesláním dotazníku souhlasíte s použitím poskytnutých dat.

Předem děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

Vojtěch Salamon

Pražská vysoká škola psychosociálních studií, Psychologie

Ještě jednou děkuji za pomoc s mou diplomovou prací. Bez Vás a dalších ochotných respondentů by to nešlo.

Příloha B - Portrait Values Questionnaire (PVQ)

Nyní Vám stručně popíši určité lidi. Přečtete si prosím každý popis a řekněte mi, jak moc se Vám daná osoba podobá či nepodobá.

		Velmi se mi podobá	Podobá se mi	Podobá se mi trochu	Podobá se mi málo	Nepodobá se mi	Vůbec se mi nepodobá
A	Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro ni/něho důležité. Rád/a dělá věci svým vlastním originálním způsobem.	1	2	3	4	5	6
B	Je pro ni/něj důležité, aby byl/a bohatý/á. Chce mít hodně peněz a drahé věci.	1	2	3	4	5	6
C	Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.	1	2	3	4	5	6
D	Je pro něj/ni důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.	1	2	3	4	5	6
E	Je pro něj/ni důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho/její bezpečnost.	1	2	3	4	5	6
F	Má rád/a překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.	1	2	3	4	5	6
G	Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.	1	2	3	4	5	6
H	Je pro něj/ni důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.	1	2	3	4	5	6
I	Je pro něj/ni důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.	1	2	3	4	5	6
J	Je pro něj/ni důležité užívat si života. Rád/a si dopřává.	1	2	3	4	5	6

		Velmi se mi podobá	Podobá se mi	Podobá se mi trochu	Podobá se mi málo	Nepodobá se mi	Vůbec se mi nepodobá
K	Je pro něj/ni důležité, aby si sám/sama rozhodoval/a o tom, co dělá. Má rád/a svobodu a nezávislost na druhých.	1	2	3	4	5	6
L	Je pro něj/ni velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.	1	2	3	4	5	6
M	Je pro něj/ni důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl/a.	1	2	3	4	5	6
N	Je pro něj/ni důležité, aby mu/jí vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.	1	2	3	4	5	6
O	Vyhledává dobrodružství a rád/a riskuje. Chce mít vzrušující život.	1	2	3	4	5	6
P	Je pro něj/ni důležité, aby se vždy choval/a spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatné.	1	2	3	4	5	6
Q	Je pro něj/ni důležité, aby ho/ji lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.	1	2	3	4	5	6
R	Je pro něj/ni důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu/jí blízcí.	1	2	3	4	5	6
S	Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj/ni důležitá.	1	2	3	4	5	6
T	Tradice je pro něj/ni důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho/jejím náboženství nebo v jeho/její rodině.	1	2	3	4	5	6
U	Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil/a. Je pro něj/ni důležité dělat věci, které mu/jí přinášejí potěšení.	1	2	3	4	5	6

Příloha C – Material Values Scale (MVS)

Níže je devět vět, s nimiž můžete souhlasit nebo nesouhlasit. Pomocí odpovědí vyjádříte stupeň svého souhlasu nebo nesouhlasu s každým tvrzením.

		Rozhodně nesouhlasím	Nesouhlasím	Neutrální	Souhlasím	Rozhodně souhlasím
1	Můj život by byl lepší, kdybych vlastnil/a některé věci, které nemám.	1	2	3	4	5
2	Věci, které vlastním, hodně vypovídají o tom, jak se mi v životě daří.	1	2	3	4	5
3	Byl/a bych šťastnější, kdybych si mohl/a dovolit koupit více věcí.	1	2	3	4	5
4	Občas mě docela trápí, že si nemohu dovolit koupit vše, co bych chtěl/a	1	2	3	4	5
5	Nakupování věcí mi dělá velkou radost.	1	2	3	4	5
6	Obdivuji lidi, kteří vlastní drahé domy, auta a oblečení.	1	2	3	4	5
7	Rád/a vlastním věci, které na druhé lidi dělají dojem.	1	2	3	4	5
8	Mám v životě rád/a hodně luxusu.	1	2	3	4	5
9	Co se týká majetku, snažím se udržovat svůj život prostý.	1	2	3	4	5

Příloha D – Satisfaction with Life Scale (SWLS)

Níže naleznete pět výroků, se kterými můžete souhlasit nebo nesouhlasit. Pomocí níže uvedené stupnice 1 - 7 označte svůj souhlas s každou položkou.

		Vůbec nesouhl asím	Nesouhl asím	Spíše nesouhl asím	Ani souhlasí m ani nesouhl asím	Spíše souhla sím	Souhla sím	Zcela souhla sím
1	Téměř ve všech ohledech se můj život blíží mému ideálu.	1	2	3	4	5	6	7
2	Moje životní podmínky jsou výborné.	1	2	3	4	5	6	7
3	Jsem se svým životem spokojený/á.	1	2	3	4	5	6	7
4	Až dosud jsem v životě získal/a důležité věci, které jsem chtěl/a.	1	2	3	4	5	6	7
5	Kdybych mohl/a žít svůj život znovu, téměř nic bych neměnil/a.	1	2	3	4	5	6	7

Příloha E - Scale of Positive and Negative Experience (SPANE)

Zamyslete se prosím nad tím, co jste dělali a prožívali během posledních 4 týdnů. Poté pomocí níže uvedené stupnice uveďte, jak moc jste zažili každý z následujících pocitů.

		Velmi zřídka nebo nikdy	Zřídka	Někdy	Často	Velmi často nebo stále
1	Pozitivní	1	2	3	4	5
2	Negativní	1	2	3	4	5
3	Dobrý	1	2	3	4	5
4	Špatný	1	2	3	4	5
5	Příjemný	1	2	3	4	5
6	Nepříjemný	1	2	3	4	5
7	Šťastný	1	2	3	4	5
8	Smutný	1	2	3	4	5
9	Ustaraný	1	2	3	4	5
10	Radostný	1	2	3	4	5
11	Naštvaný	1	2	3	4	5
12	Spokojený	1	2	3	4	5

Bibliografické údaje

Jméno a příjmení autora: Bc. Vojtěch Salamon

Studijní program: magisterské prezenční studium psychologie

Název práce: Vztah materialismu, osobní pohody a hodnotové orientace

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Rok dokončení práce: 2022

Počet stran (bez příloh): 84

Celkový počet stran příloh: 8

Počet titulů české literatury a pramenů: 2

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 133

Počet internetových odkazů: 106

Počet znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh): 159 298

Název souboru ve formátu PDF: Diplomová_práce_Salamon

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Vojtěch Salomon

Obor studia: psychologie

Název práce: Vztah materialismu, osobní pohody a hodnotové orientace

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 84

Počet stránek příloh: 8

Počet titulů v seznamu literatury: 135 + 106

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření

(respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	1			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny

(citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

(jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	1			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

0				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice

(samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	1			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	1			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		2		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce

(publikace, referáty, apod.)

	1			
--	---	--	--	--

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Proč se autor zaměřil na zkoumání materialismu jakožto významné části hodnotového rámce jedince?
Proč byla jako východisko zvolena Schwartzova teorie základních hodnot?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

Předložená diplomová práce se zabývá málo zkoumaným tématem materialistické životní orientace ve vztahu k osobní pohodě a hodnotovým orientacím. Autor zkoumal také to, do jaké míry tyto vztahy ovlivňuje bydliště v hlavním městě či mimo něj. V teoretické části jsou podrobně probrány různé tematizace hodnot v psychologii; autor se přiklonil ke Schwartzově teorii hodnot. Diskusi vedl kolem pojmu materialismu jakožto osobního rysu či hodnoty. Pozornost byla dále věnována osobní pohodě a sebedeterminační teorii. V empirické části je uvedena celá řada hypotéz; výzkum byl proveden pomocí on-line dotazníku a bylo vyhodnoceno celkem 148 respondentů. K výzkumu je připojena diskuze, v níž je autorovo zamyšlení nad tím, do jaké míry mohly výsledky šetření být ovlivněny aktuálním děním ve světě.

Celkové hodnocení: Předložená diplomová práce je mimořádně pečlivě zpracovanou úvahou. v níž je diskutována řada témat ovlivňujících jak definice, tak přístup k hodnotovým orientacím, včetně materialistickým hodnotám. Autor zpracoval velké množství zahraničních autorů a realizoval dobře promyšlený, členitý a přínosný výzkum. Text je psán jasně, čtivě a autor prokazuje erudici jak po stránce metodologické, tak empirické. Samozřejmě, bylo možné si vybrat i jiné hodnotové zaměření nebo s ním materialistické pojetí komparovat, ale i tak autor podal nevšední výkon a dobrý vhled do tematizované problematiky. Práci považuji za mimořádnou - a doporučuji ji do soutěže o nejlepší práce školy.

Doporučení do soutěže o nejlepší diplomovou práci: doporučuji

Celkově získané body do soutěže:

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 16.5.2022 doc. PhDr. Jaroslav Kořa

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta: Vojtěch Salamon

Obor studia: Psychologie

Název práce: Vztah materialismu, osobní pohody a hodnotové orientace

Oponent* práce: doc. PhDr. Martin Strouhal, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 84

Počet stránek příloh: 8

Počet titulů v seznamu literatury: 135 + 106

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření

	x			
--	---	--	--	--

(respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

Práce s odbornou literaturou a prameny

	x			
--	---	--	--	--

(citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

Formální zpracování

	x			
--	---	--	--	--

(jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

--	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice

x				
---	--	--	--	--

(samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce

	x			
--	---	--	--	--

(publikace, referáty, apod.)

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Vzhledem k pochybnosti vyjádřené níže by bylo pro diskusi zajímavé formulovat nejzávažnější problémy spojené s konceptualizací a myšlením hodnot.

V souvislosti s tím pak zformulovat nejzávažnější limity provedeného výzkumu.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

Předložená diplomová práce je velmi důkladně zpracovaným textem vyznačujícím se jasností výkladu, solidní oporou v odborné literatuře, jasně stanovenými cíly i vhodně zvolenou metodologií empirické části. Tématicky se orientuje do oblasti hodnot a hodnotových orientací s důrazem na materialismus a jeho "vztah k osobní pohodě v kontextu sebedeterminační teorie" (Úvod). Oborově práce tedy zcela vyhovuje, neboť se zabývá hodnotami z psychologického hlediska a explicitně je propojuje s problematikou motivačních struktur či typů a sociálních vztahů.

Teoretická část představuje velice podrobné shrnutí a výklad teorií, jež se zabývají hodnotami, motivací a problematikou duševní pohody. Empirická část pak na základě vybraných teoretických předpokladů (Schwartz, Richinsová, Diener) definuje jako cíl "prověřit a potvrdit vztah mezi materialistickou hodnotovou orientací a osobní pohodou" (s. 47). Autor zjišťuje, zda materialistická hodnotová orientace vede k jinými výzkumy zjištěné, a tedy předpokládané nižší úrovni životní (osobní) pohody, a dále zda (a jaký) existuje vztah mezi materialismem a dalšími hodnotami. Zabývá se rovněž otázkou vztahu mezi typem hodnot, osobní pohodou a místem, kde člověk žije.

Nejsa metodologem, mám za to, že postup při získávání a interpretaci dat je korektní a nenašel jsem v nich žádné nedostatky. Jako pedagog zabývající se spíše filosofickými (pojmovými) aspekty sociálních věd mám vzhledem k práci určitou pochybnost, a sice tu, nakolik mohou být dosažená zjištění skutečně pokládána za obraz reality a nakolik by je bylo lze považovat spíše za výsledek konceptuálního a scientistního modelování, které vytváří realitu svého druhu, jež se ovšem s pravou skutečností nemusí vždy potkávat. Základ této pochybnosti spočívá v problematičnosti pojmu hodnoty odkazující k nepřehlednosti a obrovské různosti ve způsobech jeho užívání. Vzniká potom otázka, zda (jakékoli) zvolené pojetí nevede k objektivizaci toho, co je bytostně nepředmětné, neobjektivovatelné, a tedy nekonceptualizovatelné a neměřitelné. Je ale potřeba říci, že autor tento problém reflektuje a vyrovnává se s ním velmi důkladně hned na úvodních stránkách. Protože ovšem celá práce stojí na jednom zvoleném pojetí, moje pochybnosti o záměrech "měřit a srovnávat hodnoty" přetrvávají, byť se tomu věnují celé zástupy vědců na celém světě.

V mezích zvolených východisek a jako empirický výzkum pracující s relevantními konstrukty hodnot a psychických fenoménů jde ovšem o práci vysoce zdařilou. Rád bych také vyzdvihl, že celý text je postaven téměř výhradně na zahraničních inspiračních zdrojích a oporách (použitá literatura je anglicky psaná). Celkově práce nepochybně splňuje nároky kladené na tento typ kvalifikačních prací a doporučuji ji k obhajobě s návrhem hodnocení výborně.

Doporučení do soutěže o nejlepší diplomovou práci: doporučuji/nedoporučuji*
Celkově získané body do soutěže: 29,7

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 10. 5. 2022

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a